

- Koenig, H. 1995. *Religion and Health in Later Life*. In M.A. Kimble & S.H. McFadden, eds. *Aging, Spirituality, and Religion: A Handbook*. Minneapolis: Fortress Press, pp.9-29.
- Lawton, M.P., Moss, M., & Glicksman, A. 1990. *The Quality of the Last Year of Life of Older Persons*. *The Milbank Quarterly* 68(1):1-28.
- Lentzner, H. R. Pamuk, E. R. Rhodenhiser, E. P. Rothenberg R. & Powell-Griner, E. (1992). *The quality of life in the last year before death*. *American Journal of Public Health* 82(8), 1093-1098.
- Levin, J., & Markides, K. 1985. *Religion and Health in Mexican Americans*. *Journal of Religion and Health* 24:60-69.
- Liao, Y., McGee, D., Cao, G., & Cooper, R. 2000. *Quality of the Last Year of Life of Older Adults: 1986 vs 1993*. *Journal of the American Medical Association* 283:512-518.
- Maier, H., & Smith, J. 1996. *Psychological Functioning and Distance from Death: Initial Results from the Berlin Aging Study*. Paper presented at the Gerontological Society of America meetings, Washington, DC.
- Manton, K.G., Corder, L. & Stallard E. 1997. *Chronic Disability Trends in Elderly United States Populations, 1982-1994*. *Proceedings of the National Academy of Science* 94:2593-2598.
- Mindel, C., & Vaughan, C.E. 1978. *A Multidimensional Approach to Religiosity and Disengagement*. *Journal of Gerontology* 33:103-108.
- Morris, J.N., Suissa, S., Sherwood, S., Wright, S.M., & Greer, D. 1986. *Last Days: A Study of the Quality of Life of Terminally Ill Cancer Patients*. *Journal of Chronic Diseases* 39:47-62.
- Nuland, S. 1993. *How We Die: Reflections on Life's Final Chapter*. New York: Vintage.
- Pargament, K. 1997. *The Psychology of Religion and Coping: Theory, Research, and Practice*. New York: Guilford.
- Pargament, K.I., Ensing, D.S., Falgout, K., Olsen, H., Reilly, B., Van Haitsma, K. & Warren, R. 1990. *God Help Me: (I): Religious Coping Efforts as Predictors of the Outcomes to Significant Negative Life Events*. *American Journal of Community Psychology* 18: 793-824.
- Pargament, K., Van Haitsma, K., & Ensing, D. 1995. *Religion and Coping*. In M.A. Kimble & S.H. McFadden, eds. *Aging, Spirituality, and Religion: A Handbook*. Minneapolis: Fortress Press, pp.47-67.
- Ploch, D., & Hastings, D. 1994. *Graphic Presentations of Church Attendance Using General Social Survey Data*. *Journal for the Scientific Study of Religion* 33:16-33.
- Rowe, J., & Kahn, R. 1998. *Successful Aging*. New York: Pantheon.
- Seale, C. 1991. *Communication and Awareness about Death: A Study of a Random Sample of Dying People*. *Social Science and Medicine* 32:943-952.
- Seale, C., & Cartwright, A. 1994. *The Year Before Death*. Aldershot, UK: Avebury.
- Siegler, I. 1975. *The Terminal Drop Hypothesis: Fact or Artifact*. *Experimental Aging Research* 1:169-185.
- Sloan, R., Baglioni, P., & Powell, T. 1999. *Religion, Spirituality, and Medicine*. *Lancet* 353:664-667.

ZAHVALE

Ellen Idler, prva avtorica, je dobila finančno podporo National Institute on Aging, R01 AG16750. Tretjega avtorja je finančno podprla Fetzer Foundation, Kalamazoo, MI, in National Institutes of Health, National Institute on Aging, številka projekta KO1AG00856-02- in N01-AG-1-2102 v podpori Established Populations for Epidemiologic Studies of the Elderly (Duke). Avtorji bi se radi zahvalili uslužbencem Yale Health and Aging Project, spletni strani New Haven Established Populations for the Epidemiologic Study of the Elderly, Diani Davis, Julii McLaughlin, Allenu Buurma in DuWayne Battle.30

Kontaktne informacije:

Ellen L. Idler

Institute for Health, Health Care Policy, and Aging Research
Rutgers University
30 College Ave,
New Brunswick, NJ 08903
e-mail: idler@rci.rutgers.edu
<http://www.rci.rutgers.edu/~idler/>

Stanislav V. Kasl

Department of Epidemiology and Public Health
Yale University School of Medicine,
New Haven, Connecticut
e-mail: stanislav.kasl@yale.edu
http://info.med.yale.edu/eph/html/faculty_members/kasl.html

Judith C. Hays

Box 3003 DUMC, Duke Medical Center
Durham, N.C. 27710
e-mail: jch@geri.duke.edu
<http://www.geri.duke.edu/people/hays.html>

Jože Ramovš

Programi za kakovostno staranje in sožitje generacij v župnijah in drugih verskih skupnostih

POVZETEK

V Sloveniji in vsej Evropi je župnija kot osnovna krščanska verska skupnost pomemben dejavnik socialne mreže za sožitje mlade, srednje in stare generacije ter za pomoč starim ljudem, ki so onemogli. Članek prikaže svetopisemski krščanski nauk o sožitju med generacijami in o starosti, nato pa dejanske, splošno razširjene načine skrbi za stare ljudi in povezovanje generacij v župniji. Analiza današnjega stanja kaže, da družina in sosedstvo ne zmoreta v sedanjih življenjskih razmerah opravljati svoje tradicionalne naloge dobrega pretoka osebnih izkušenj med generacijami, zagotavljati zadostno povezanost med njimi v vsakdanjem življenju ter skrbeti za stare ljudi. Te naloge opravljajo tudi različne skupine in organizacije na principu osebne odločitve vsakega človeka, da se vključi in nenehno uči potrebnih znanj. Za lepše sožitje med generacijami in kakovostno staranje je sedaj najpotrebnejše učenje dobrega komuniciranja in sodelovanja. Članek prikaže vrsto sodobnih programov te vrste v župnijah. Posebej se posveti možnosti za župnijsko uvajanje osmih programov, ki jih strokovno razvija in zelo uspešno uvaja po občinah v Sloveniji Inštitut Antona Trstenjaka: ozaveščanje celotne župnije o kakovostnem staranju in pripravi na starost, kratki tečaji za lepo sožitje s starejšim družinskim članom in sploh s starejšimi ljudmi, za pripravo na kakovostno staranje ob upokojitvi ter za starejše ljudi, da boljše razumejo mlajši dve generaciji, osebno družabništvo z osamljenim starim človekom ter majhne medgeneracijske skupine za kakovostno staranje – ta dva programa delujeta na osnovi dobro usposobljenih prostovoljcev. Ustanovitev župnijskega medgeneracijskega centra pa je odlična sodobna možnost, da se trajno odvijajo vsi ti in številni drugi programi za stare ljudi v tesni povezavi z mlado in srednjo generacijo, vse skupaj pa je vpeto v celoto župnijskega delovanja. V zadnjem delu članka je prikazana specialna metodika za delo župnijske medgeneracijske skupine za kakovostno staranje.

Ključne besede: župnija, medgeneracijski pastoralni programi, starost, sožitje generacij, skrb za stare, župnijski medgeneracijski center.

AVTOR: Jože Ramovš je socialni delavec in dr. antropologije. Zadnjih petnajst let dela predvsem na področju socialne gerontologije in gerontagogike, pri čemer so v ospredju njegove znanstvene in akcijske pozornosti zlasti medgeneracijski odnosi in komunikacija, priprava na kakovostno starost ter ustvarjanje sodobne postmoderne socialne mreže medgeneracijskih programov za kakovostno starost, ki temeljijo na principu samopomoči ter strokovne in javne podpore za samopomoč in samoorganizacijo prebivalstva na tem področju.

SUMMARY

Programmes for quality ageing and good intergenerational relations in the parish and other religious communities

In Slovenia and all over the Europe, the parish as a main religious community is an important factor of social networks for good relations among young, middle aged and older generations and of help to frail elderly people. In the following article the biblical Christian doctrine on good intergenerational relations and old age is described. It also presents the actual, widespread ways of elder care and connecting among different generations in a parish. The analysis of the current situation shows that, under current circumstances, family and neighbours cannot perform their traditional roles; transferring personal experiences between generations, assuring sufficient connection among them in everyday life and caring for elderly people. These assignments are performed by different groups and organizations on the principle of personal decision of every individual to involve in, and for lifelong learning. These days we have to learn how to communicate and cooperate better in order to reach better relations among generations and quality ageing. The article describes several modern programmes of this kind in the parishes. In addition to that, it focuses on the possibilities to introduce eight programmes also in parishes. These programmes are developed and implemented by the Anton Trstenjak Institute in many Slovenian municipalities: programme for rising of awareness within the parish about quality of old age and the necessity of preparing on old age, short courses for better relations with family members and even more with an elder family members, a course for preparing on quality ageing after the retirement, a course for better understanding of the younger two generations, personal companionship with a lonely old person, small intergenerational groups for quality ageing. The last two programmes function on the basis of well trained volunteers. The founding of the parochial intergenerational centre is a great modern possibility for all these programmes and many other programmes for elderly to be performed there in a close relation with young and middle age generations. In the last part of the article, special methodology for activity of parochial intergenerational group for quality ageing is introduced.

Keywords: *old age, parish, good intergenerational relations, elderly care, pastoral intergenerational centre, intergenerational pastoral programmes*

AUTHOR: *Dr. Jože Ramovš is a social worker and a doctor of anthropology. In the last 15 years he is mainly working in the area of social gerontology and gerontagogic. In the forefront of his scientific work are intergenerational relation and communications, the preparations for quality ageing and creation of post-modern social network of intergenerational programmes for quality ageing that are based on the principle of self-support and on professional and public support for self-support and self-organisation of the population in this area.*

V Sloveniji se – podobno kakor po vsej Evropi – ob popisih prebivalstva večina ljudi opredeli, da verujejo. Večinsko versko izročilo pri nas je katoliško, avtohtono je tudi evangeličansko, danes je poleg njiju živih še več krščanskih skupnosti: adventistična, baptistična, binkoštna, Kristusova cerkev bratov in srbska pravoslavna, ob judovsko-krščanskem Svetem pismu pa se navdihujejo tudi nekatere druge verske skup-

nosti, ki delujejo pri nas. Glede sožitja generacij in skrbi za stare ljudi se vsa ta verovanja bistveno ne razlikujejo.

Katoliška Cerkev in predvsem župnije, ki so njena osnovna socialna skupnost, so bile v zgodovini Slovencev najpomembnejše socialne organizacije za odnos do staranja in sožitja med generacijami. Pred nami je največja socialna kriza zaradi prepada med generacijami in velikega šte-

vila starega prebivalstva v evropski kulturi. Tej kulturi prvič v njeni zgodovini grozi množično uvajanje ubijanja neboljelih starih in bolnih ljudi. Župnije in druge verske skupnosti imajo možnost in prednostno nalogo, da to preprečujejo. To je možno zlasti, če svojim ustaljenim oblikam delovanja za povezovanje generacij in oskrbo starih ljudi – ki so uspešne v tradicionalni kmečko-obtniško-stanovski kulturi – dodajo nove načine in programe, ki bodo omogočali uresničevati vrednoti dobrega sožitja generacij in kakovostnega staranja tudi ljudem, ki jim današnje življenjske razmere to zelo otežujejo.

Naš članek se posveča temu.

SVETOPISEMSKI KRŠČANSKI NAUK O SOŽITJU MED GENERACIJAMI IN O STAROSTI

Socialna gerontologija se med sodobnimi znanstvenimi panogami posveča zbiranju spoznanj o staranju in starih ljudeh v današnjih razmerah. Opira se na pozitivna znanstvena spoznanja in teorije sodobnega socialnega dela, sociologije, psihologije, biologije, medicine, prava, ekonomije, etnologije, zgodovine in drugih ved. Na spoznanjih socialne gerontologije se razvija socialna gerontagogika – sodobna panoga za učenje kakovostnega staranja in sožitja generacij, kakor sta pedagogika za prvo in andragogika za drugo življenjsko obdobje (Ramovš 2003).

Da bi bili socialna gerontologija in gerontagogika temeljiti in učinkoviti, se morata miselno napajati tudi v drugih vejah kulture, ki so odločilne za razumevanje človeka v starosti in njegovega sožitja z mlajšima dvema generacijama. Te veje kulture so zlasti kulturno izročilo v umetnosti in filozofiji ter **judovsko-krščansko izročilo**, na katerem temeljita evropska kultura in zahodna civilizacija. Tema našega članka zahteva, da najprej ugotovimo, kakšno gledanje ima na starost in sožitje generacij to izročilo.

Judovsko-krščansko izročilo je heterogen versko-kulturni tok, ki se je začel pred približno

štirimi tisočletji na Bližnjem vzhodu pri Hebrejcih. Pred dvema tisočletjema se je razvejal v judovsko in krščansko izročilo. Krščanstvo se je od začetka naslanjalo tudi na grško-rimsko kulturno izročilo, se razraščalo naprej v številne smeri zahodne kulture in se pri tem ob popolnih ali delnih pokristjanjevanjih narodov po vsem svetu srečalo tako rekoč z vsemi živimi kulturami človeštva.

Temeljno besedilo judovsko-krščanskega izročila je knjiga – oziroma zbirka 75 knjig, ki so dobile sedanjo podobo pred dvema do tremi tisočletji – to je Sveto pismo (1997) ali biblija. Versko-etični nauk Svetega pisma je danes pomembno življenjsko vodilo več kakor tretjini človeštva. Najprej moramo torej pogledati, kakšen odnos ima Sveto pismo do starih ljudi in do medgeneracijskih odnosov.

Judovskemu in krščanskemu izročilu je sorodno tudi **muslimansko**, ki prav tako uči vero v enega Boga. Muslimanstvo temelji na sveti knjigi Koran, ki ima številne skupne imenovalce s Svetim pismom, tako miselne kakor besedne v tekstu. Zato so si pogledi in stališča glede starosti in medgeneracijskih odnosov dokaj blizu pri vseh treh verovanjih, ki jim je skupna vera v enega osebnega Boga (monoteizem): pri judovstvu, krščanstvu in muslimanstvu.

Pri vsakem verskem izročilu je odločilnega pomena podoba ali pojmovanje Boga oziroma bogov. Po njej namreč ljudje tega verskega izročila oblikujejo podobo o človeku, o samem sebi in drugih ljudeh, o medčloveških odnosih, o svetu in odnosu do sveta. Nasploh si ljudje oblikujejo podobo o vsem tem po svojih najvišjih vrednotah. Za judovsko-krščansko izročilo je značilen monoteizem ali enoboštvo. Tukaj je za nas vredno omeniti zlasti troje značilnosti v judovsko-krščanski podobi Boga:

- Bog je osebno bitje, je edinstven, nenadomestljiv in nezamenljiv – stvarnik vsega. Kot tak je človeški osebi nedojemljivo daleč, nedosegljiv za stapljanje ali manipulacijo z

njim, obenem pa v najtesnejši odnosni, to je ljubeči osebni povezavi z vsakim človekom; vsak človek je enako njegov otrok, zato so si vsi ljudje med seboj sestre in bratje. Za socialno gerontologijo je bistvenega pomena prav razumevanje človeka kot nenadomestljive in nezamenljive osebe.

- Predstava Boga je moška, tudi osnovna krščanska molitev je »Oče naš«. Da svetopisemska besedila večinoma opisujejo Boga v moški podobi, je povsem samoumevno, saj so nastajala v kulturnem okolju patriarhalne družbene strukture preteklih tisočletij. Odločilnega pomena pa je, da vsebinska podoba Boga v Svetem pismu enako ustreza predstavi Boga kot samske ženske ali matere, kot ustvarjalnega, spontanega in sproščena otroka, kot dejavne in odgovorne osebe v srednjih letih in kot zrele, modre osebe na stara leta; skratka, Bog je duhovna oseba in človek kot oseba mu je enako podoben ne glede na spol, starost, stan ali položaj. O Bogu ni ustrezna nikakršna materialna predstava, kot podoba pa so same po sebi enako primerne vse pozitivne človeške podobe, saj je poudarjeno: »Bog je ustvaril človeka po svoji podobi, po Božji podobi ga je ustvaril, moškega in žensko je ustvaril« (1 Mz 1,27). Miselna osnova za gerontologijo, ki izhaja od tod, je spoštovanje starih ljudi kot enakovrednih človeških oseb: njihov starostni obraz je v resnici enako Božja podoba kakor obraz mladenke ali mladeniča – torej lep.
- Slikarstvo in kiparstvo zahodnega krščanstva je zadnjih tisoč let začelo Boga upodabljati in razvila se je slika Boga kot osivelega starčka (Lange 2000). V judovstvu namreč ves čas velja najstrožja prepoved vsakega upodabljanja Boga, krščanstvo pa je v prvem tisočletju dopuščalo le upodabljanje Kristusa in svetnikov, torej ljudi. Upodabljanje Boga kot starčka je umetnostni zgodovini,

galerijam in muzejem zapustilo dragocene umetnine, za socialni in duhovni razvoj zahodne kulture pa je negativno: materializacija podobe Boga je kot kratek stik pri elektriki – na nekoristen način sprosti človeško duhovno energijo, ki je potrebna za napor duhovnega gledanja na Boga ter za globljo duhovno obliko komuniciranja z njim. Vzorec pojmovanja Boga in komuniciranja z njim pa se sproti nezavedno prenaša na pojmovanje človeške osebe in na komunikacijo med ljudmi. Bog v sliki ali kipu nezavedno premešča človeško zavest iz duhovnega naboja v materializem. Zahodna kultura je danes tudi pri človeku pretirano pozorna samo na to, kaj ima in kaj zmore, premalo pa na to, kaj človek kot duhovna oseba je, kaj doživlja, kakšne življenjske izkušnje ima. Umetniki so nam s podobo starčka Boga navidez »približali«, v resnici pa je vzpostavljen kratek stik, da človekova zavest ostane bolj ali manj pri materialni podobi, kar ovira duhovni razvoj. Isto se godi glede človeka: starega človeka ta kultura doživlja čedalje manj kot osebo z nenadomestljivo vrednostjo in čedalje bolj kot predmet socialnih stroškov v družbi ali kot vir materialne koristi, npr. turistične agencije ali svojci, ki so bolj pozorni na denar in nepremičnine starega človeka kot nanj kot osebo.

V hebrejski Bibliji, to je v Stari zavezi Svetega pisma, so številna besedila posvečena starosti, starim ljudem, zlasti pa odnosu do njih (Achar 1992). Odnos do starejših ljudi je vedno posledica medgeneracijskih odnosov, zato moramo s tega vidika gledati tudi na vsa besedila o odnosu do staršev – ti so lahko še tako mladi, vedno so za generacijo starejši od svojih otrok. Seveda je v Svetem pismu prav tako veliko besedil, ki so posvečena mladosti in srednjim letom ter odnosu staršev do otrok, toda tukaj se bomo dotaknili le nekaterih značilnih besedil o starosti, starih ljudeh in o odnosu do starejših generacij.

Precejšen del teh besedil je pravno normativne narave, kot na primer: »Kdor udari svojega očeta ali mater, naj bo kaznovan s smrtjo« in »Kdor preklinja svojega očeta ali mater, naj bo kaznovan s smrtjo« (2 Mz 21,15.17). Eno od dvanajstih prekletstev za starega Hebrejca (Izraelca) pred tremi tisočletji pa se je glasilo: »Preklet, kdor zaničuje očeta ali mater!« (5 Mz 27,16).

Največ besedil o starosti je v modrostnih knjigah, zlasti v Pregovorih, pa tudi v Psalmih, v Jobovi knjigi ter v devterokanonični Sirahovi knjigi; vsa ta besedila – stara več kakor dve tisočletji – so poučno-vzgojnega značaja.

Primeri:

»Kdor preklinja svojega očeta ali mater, mu bo svetilka ugasnila sredi noči.« (Prg 20,20)

»Kdor krade očetu in materi ter pravi: 'To ni greh!' je tovariš ubijalcu.« (Prg 28,24)

»Ok, ki zasramuje očeta in zaničuje materino pričakovanje, naj izključe krokarji ob potokih, naj ga požro mladi orli.« (Prg 30,17)

»Poslušaj svojega očeta, ki ti je dal življenje, ne zaničuj svoje matere, ko se postara.« (Prg 23,22)

»Pravični poganja kakor palma, raste kakor cedra na Libanonu.

Kateri so vsajeni v Gospodovi hiši, v dvorih našega Boga poganjajo.

Še v starosti rodijo sadove, ostanejo polni soka in zelenja.« (Ps 92,13–15)

»Poslušaj, sin moj, vzgojo svojega očeta, ne zametuj nauka svoje matere.« (Prg 1,8)

»V dejanju in besedi spoštuj svojega očeta, da bo nate prišel njegov blagoslov, zakaj očetov blagoslov utrjuje hiše otrok, materina kletev pa jim izruje temelje.

Sloves moža namreč izvira iz spoštovanja do očeta, kakor je otrokom v sramoto, če ne spoštujejo matere.

Otrok, zavzemi se za očeta na njegova stara leta, nikar mu v njegovem življenju ne povzročaj gorja.

Čeprav mu pamet peša, bodi prizanesljiv, ne zaničuj ga, čeprav si na višku svoje moči, zakaj usmiljenje do očeta ne bo pozabljeno, marveč se ti bo vračunalo v spravo za grehe; na dan tvoje stiske se te bo Gospod spomnil, kakor slana ob lepem vremenu, tako se bodo stopili tvoji grehi.

Kdor zapusti očeta, je kakor bogokletnik, kdor jezi svojo mater, je preklet od Gospoda.« (Sir 3,1–16)

V Svetem pismu je tudi precej zgodb, v katerih stari ljudje izvršijo pomembna ali celo odločilna dejanja za celotno skupnost. Pravičnika Abraham in Sara sta bila stara, toda ker sta bila brez potomca, sta bila po merilih beduinske kulture pred štirimi tisočletji brez upanja. V sivi starosti njuno usodo Bog obrne v rodovitnost (prim. 1 Mz 21,1–8), tako da postaneta krvni oče in mati izraelskega ljudstva in simbolična oče in mati množice vernih narodov (prim. 1 Mz 15,5), poskus obrednega darovanja njunega prvorojenca Izaka (prim. 1 Mz 22) pa je tudi prelomni konec stoletne zmote človeštva v bakreni in bronasti dobi, da so žrtvovali bogovom prvorojence. In še več je svetopisemskih zgodb o tem, da se je priletnim staršem rodil potomec, ki je bil potem zelo pomembna osebnost, npr. Janez Krstnik (prim. Mt 1,36).

O utemeljitelju in osvoboditelju izraelskega ljudstva, Mojzesu, pa je rečeno podobno kakor o Abrahamu in drugih hebrejskih očakah: »Mojzes pa je imel, ko je umrl, sto dvajset let; oko mu ni otemnelo in moč ga ni zapustila« (5 Mz 34,7). Izraelci so zelo ljubili svoje življenje, pojmovali so ga kot Božji dar; v tem, da je kdo doživel visoko starost in videl sadove svojega življenja, so doživljali poseben Božji dar. Častitljiva starost nekaterih oseb je tako prikazana s simbolično visokim številom let. V starosti takih ljudi doživljajo Izraelci dopolnitev življenjskih pričakovanj, s tem pa zaupanje, da je človekovo življenje najvišja vrednota in brezpogojno smiselno.

Vendar pa je Sveto pismo realistično: starosti se pridružujejo bolezni, oslabeledost in na koncu čaka smrt. Vse to so za človeka dnevi, za katere reče, da jih nima rad. Eden od vrhunskih opisov tega je v Jobovi drami:

»Naj zgine dan, ko sem se rodil, in noč, ko so rekli: Deček je bil spočet! ...

Zakaj nisem umrl v materinem naročju, prišel iz materinega telesa in izdihnil?

Zakaj so me sprejela kolena, zakaj prsi, da sem sesal? ...

Čemu se daje luč trpečemu, življenje zagrenjenim v duši?

Tem, ki hrepenijo po smrti, pa ne pride, ki jo iščejo bolj kakor zaklade, se veselijo pokopa in se radujejo, ko najdejo grob, možu, ki mu je pot prikrita in ga Bog ogradi?

Moj vsakdanji kruh je moje vzdihovanje, kakor voda se razlivajo moji kriki.

Strah, ki sem se ga bal, je prišel nadme, kar mi je zbuvalo grozo, me je zadelo.

Nimam miru, nimam počitka, nimam pokoja, prišel je trepet« (Job 3,3.11–12.20–26).

Toda kakor bedni Job v tej vrhunski stvaritvi svetovne literature pride v nadaljnjem razpletu do najglobljih življenjskih spoznanj in rešitev, tako je edina modrost človeškega življenja, da starostne tegobe sprejme in iz njih naredi najboljše, kar more, mlajši pa jih staremu človeku pomagajo prenašati v upanju, da jih bodo tudi njim, ko pride ta čas zanje, pomagali prenašati njihovi potomci.

To je večna zaveza generacij. Medgeneracijska solidarnost je glavna socialna značilnost človeške vrste. Mnogi biblični razlagalci so mnenja, da je prav zapovedna ubeseditvev tega osnovni pomen ene od desetih Božjih zapovedi, ki je zapisana v dveh oblikah: **»Spoštuj očeta in mater, da se podaljšajo tvoji dnevi na zemlji, ki ti jo daje Gospod, tvoj Bog!«** (2 Mz 20,12) in

»Spoštuj očeta in mater, kakor ti je zapovedal Gospod, tvoj Bog, da se podaljšajo tvoji dnevi in da ti bo dobro na zemlji, ki ti jo daje Gospod, tvoj Bog!« (5 Mz 5,16).

Ta zapoved je osnovno svetopisemsko besedilo, ki je zaznamovalo judovsko-krščansko kulturo s spoštovanjem do staršev in do vseh starih ljudi. Skupaj z Božjo zapovedjo **»Ne ubijaj!«** (2 Mz 20,13 in 5 Mz 5,17) je to kulturo obvarovala skozi vsa tisočletja pobijanja starih in bolnih ljudi, tudi v razmerah skrajnega pomanjkanja. To je velik kulturni dosežek, ki ga je nacistična evtanazija duševno bolnih sredi dvajsetega stoletja v tej kulturi prvič pretrgala in s tem opozorila na latentno samouničevalno nevarnost z izjemno hudimi zgodovinskimi posledicami. Človeštvo je poleg stalnih vojn od časa do časa podlegalo tudi tej zgodovinski zablodi. Za preživetje in razvoj evropske kulture bi bilo gotovo skrajno tvegano, za krščanstvo v njej pa verjetno usodno, če se bo v naslednjih petindvajsetih letih v njej razširila evtanazija.

Krščanstvo je bilo v Evropi poldrugo tisočletje tudi vodilna politična sila, danes ima spet v glavnem le moralno, duhovno in socialno moč. Ta pa je za preprečevanje velikih zgodovinskih zablod pomembnejša in več vredna kakor politična sila. Kajti tudi zgolj politične zablode, npr. nacistična diferenciacija ljudi in evtanazija duševno prizadetih v Nemčiji, se lahko zgodijo le, če moralna, duhovna in civilna socialna moč trenutno popustijo, toda v zelo kratkem času se politično stanje povrne na raven moralne, duhovne in socialne zrelosti prebivalstva. Evropsko krščanstvo more v bitki proti evtanaziji v naslednjih letih veliko doseči, vendar ne z govornim in pisnim poudarjanjem moralnih zapovedi in prepovedi, ampak tako, da v vsakdanji življenjski praksi v svojih župnijah uvaja nove učinkovite programe za lepše sožitje generacij in kakovostno staranje. Samo dobra izkušnja mladih, srednje generacije in starih ljudi v medsebojnem sožitju od spočetja do naravne smrti in

smiselnega doživljanja celote življenja lahko prepreči ubijanje ljudi in nasilje med njimi.

Četrta Božja zapoved postaja torej najtežja in najbolj akutna naloga vseh treh generacij, ki danes živimo, zlasti seveda srednje. To nalogo mora rešiti sedanja druga generacija, saj bo sicer doživljala **»vojno generacij«**, katere del je usodno **»ne-spoštovanje staršev«**, to je starejših ljudi, in ne-sprejemanje lastnega staranja.

SKRB ZA STARE LJUDI IN ZA MEDGENERACIJSKO SOŽITJE V ŽUPNIJAH V SLOVENIJI

Župnija je osnovna teritorialna skupnost v krščanstvu. Obsega od nekaj sto do nekaj tisoč ljudi. Izjemoma so župnije lahko tudi narodne, npr. slovenske za zdomce v Nemčiji, ali za posebno skupino prebivalstva, npr. bolniška župnija v Ljubljani. Konkretna podoba župnije je različna v katoliški, pravoslavni, protestantskih, anglikanski in drugih krščanskih Cerkvah, pa tudi od dežele do dežele se razlikuje, osnovna verska in socialna vloga župnije pa je enaka: v njej je človek – večinoma že kot novorojenček – krščen, deležen verske in kulturne socializacije, skozi vse življenje se lahko udeležuje bogoslužja in je bolj ali manj aktiven pri raznih župnijskih dejavnostih, ob smrti je deležen krščanskega pogreba, po smrti pa spominjanja pokojnih pri maši in v molitvah.

Pri nas in po svetu, zlasti v Evropi, je velik del prebivalstva bolj ali manj včlenjen tudi v versko-socialno mrežo neke krščanske župnije. V Evropi in drugod, kjer je krščanstvo prevladujoča veroizpoved, je župnija poleg družine najstarejša in najbolj stabilna organizacijska oblika socialne mreže. Vsaj 1200 let – od Karla Velikega naprej – se prilagaja vedno novim razmeram. Župnija opravlja poleg ožje verske tudi številne socialne vloge:

- družbeno organizacijsko: pražupnije in pozneje župnije so postale krajevna središča, od

koder se je razvila vsa krajevna upravna, gospodarska, trgovska in druga struktura,

- izobraževalno in vzgojno: v župnijskih središčih se je začelo pred dobrimi dvesto leti opismenjevanje prebivalstva in splošno šolstvo (**»nedeljske šole«**),
- kulturno-umetnostno: cerkve so prostor za stekanje umetniškega navdiha glasbenikov, slikarjev, kiparjev, obredi so po obliki dramskega značaja, molitev pa poetičnega – oboje zajame v župniji najširše plasti ljudi,
- zlasti izrazita je tudi socialno-varstvena vloga župnije: pomoč revnim, stabiliziranje medčloveških razmerij in odnosov (poroke, odpuščanje in sprava, razbremenjevanje stisk, kontinuiteta zgodovinsko-kulturnega prenašanja izkušenj, žalovanje ob smrti in spominjanje pokojnih, vzgoja za času in kraju primerne socialne odnose); v sodobnih katoliških in protestantskih župnijah je socialno varstveno delovanje organizirano v posebnih dobrodelniških organizacijah (Karitas, otroški vrtec, dom za stare ljudi, telefonska pomoč v stiski ...), ki niso namenjene samo vernikom, ampak delajo tudi za ostalo prebivalstvo. Tudi druge krščanske Cerkve imajo bogato socialno dejavnost, nekatere so pri nas številčno majhne, pa se zelo odlikujejo v svojem socialnem delovanju (Adra, delo za zasvojenice, zapornike ...).

Socialno varstvena vloga župnije na področju pomoči šibkejšim članom in gojenje medčloveške solidarnosti izhajata iz najožjega bistva krščanskega nauka; dokončna božja sodba o človekovi uresničitvi v življenju, ki jo opisuje evangelij, ima vse kriterije s področja konkretne solidarnosti v medčloveškem sožitju: **»Pridite, blagoslovljeni mojega Očeta! Prejmite v posest kraljestvo, ki vam je pripravljeno od začetka sveta! Kajti lačen sem bil in ste mi dali jesti, žejen sem bil in ste mi dali piti, tujec sem bil in ste me sprejeli, nag sem bil in ste me**

oblekli, bolan sem bil in ste me obiskali, v ječi sem bil in ste prišli k meni ... Kar koli ste storili enemu od teh mojih najmanjših bratov, ste meni storili» (Mt 25, 34-40).

V današnji evropski družbi so ljudje pogosto v večjem pomanjkanju na področju medčloveškega sožitja kakor na materialnem: lačni so lepe človeške besede in žejni, da bi kdo z zanimanjem poslušal njihove zgodbe in izkušnje, ostareli starši so tuji med svojimi odraslimi otroci, počutijo se razgaljeni, ker njihovo vedenje in govorjenje razlagajo negativno; najbolj vsakdanja socialna bolezen (Ramovš 2003a) je zagrenjeno gledanje na svojo preteklost in črnogleda na prihodnost, zlasti pa se velik del starih in mladih pa tudi ljudi srednjih let počuti, kot bi bili zazidani v ječo osamljenosti sredi množice ljudi. Vse te globlje medčloveške potrebe so prav tako temeljne človeške potrebe, kakor so telesne potrebe po hrani, pijači, obleki, zdravju in druge potrebe, ki danes zanje skrbi tudi javno socialno varstvo in so boljše zagotovljene, kakor so bile kdajkoli v dosedanji človeški zgodovini.

Če hoče neka skupnost zadovoljevati poleg zgolj materialnih in družbeno-organizacijskih tudi višje človeške potrebe, zlasti osebnostne, medčloveško odnosne in globlje duhovne, mora biti sestavljena iz majhnih človeških skupin, kajti osebni medčloveški odnosi, osebna komunikacija in prenašanje človeških vrednot iz roda v rod se lahko dogaja samo v mikrosocialnem okolju majhne skupine. Večja skupnost, kakršna je tudi krščanska župnija, lahko opravlja svoje poslanstvo le, če je strukturirana kot skupnost skupin, ki so po obliki primerne vsakokratnim kulturnim in življenjskim razmeram.

Katoliška župnija v Sloveniji je ves čas do sedaj delovala v socialnem okolju tradicionalne patriarhalne kmečko-obrtniško-stanovske kulture. V tradicionalni zahodni kulturi je bila mi-

krosocialna strukturiranost majhnih človeških skupin živa v družini in sorodstvu na krvnem principu, v sosedišču na krajevnem principu, v župniji deloma tudi na stanovskem principu (cehi, bratovščine ...). Tako je tradicionalna župnija stoletja delovala kot socialna mreža, ki je vsebovala žive socialne modele za relativno zadovoljevanje glavnine tedanjih socialnih potreb.

Nas zanimajo predvsem modeli za povezovanje srednje, mlade in stare generacije v celoto – torej za sožitje in solidarnost med generacijami – ter modeli za kakovostno staranje in preskrbo v starostni onemoglosti. Kaj nudi krščanska župnija na tem področju?

V prejšnjem poglavju smo videli, da daje judovsko-krščanski nauk z Božjo zapovedjo o spoštovanju staršev velik poudarek skrbi za stare ljudi in sožitju generacij. Seveda bi bilo naivno misliti, da je v kulturah, kjer prevladuje judovsko-krščansko verovanje, potekalo medgeneracijsko sožitje idealno, vendar pa je treba reči, da so bili modeli skrbi za stare ljudi v družini, soseski in župniji relativno dobri od začetka do danes. Tudi pri prehodu iz tradicionalne družbe v industrijsko, ki je v Sloveniji potekal v glavnem v dvajsetem stoletju, se je socialna mreža katoliške župnije na Slovenskem prilagajala spremembam.

Današnja župnija na Slovenskem opravlja svoje poslanstvo deloma še s tradicionalnimi socialnimi modeli, ki se naslanjajo na večinsko versko izkušnjo celotnega prebivalstva župnije ter na medčloveško in medgeneracijsko prenašanje osebne verske izkušnje v trdni krščanski družini. Tega dvojega pa pogosto ni več, saj je današnja družba v Sloveniji glede verovanja večinoma pluralistična, družine pa so majhne, pogosto nepopolne, starši in otroci so sorazmerno malo skupaj, pa tudi v času, ko so skupaj, starši ne obvladajo sodobnega osebnega pogovora, ki je potreben za prenašanje osebnih, socialnih in verskih vrednot iz starševske na otroško generacijo.

Zato župnija v zadnjih desetletjih čedalje bolj uvaja nove modele skupinskega povezovanja ljudi na principu osebne odločitve in zavestnega socialnega učenja; brez tega bi ne mogla uspevati pri skrbi za višje človeške, osebno medčloveške in globlje duhovne potrebe ljudi. Živa župnija na prehodu iz industrijske v informacijsko družbo je možna samo kot **skupnost skupin** (Ramovš 1986, 1987): poleg družin še zlasti župnijskega sveta, ministrantov, pevskih zborov, Karitas, skavtov, mladinskih, študentskih, zakonskih, družinskih, bibličnih, molitvenih in drugih skupin – tudi posebnih skupin za stare ljudi oziroma medgeneracijskih skupin. Veliko bolje – čeprav težje – je namreč v skupinah povezovati župljane različnih generacij, kakor samo stare ljudi. Nezdrav odpor do starosti in starih ljudi, ki se je zajedel zadnja desetletja v zahodno kulturo, se čuti tudi v verskih skupnostih. V neki župniji je začela delovati medgeneracijska skupina in župnik je v nedeljo povabil, naj pridejo še drugi »v to skupino za stare ljudi«. Rezultat vabila je bil, da sta iz skupine odšli dve članici, češ da se bosta vrnila, ko bosta starejši.

Župnije so se začele spontano oblikovati kot občestva različnih skupin, odkar zadnje stoletje v razviti Evropi in Ameriki zaradi industrijalizacije in urbanizacije tradicionalna družina in soseska ne moreta več opravljati vseh nekdanjih nalog pri prenašanju vrednot iz roda v rod. Izrazito je šel razvoj v to smer zlasti z 2. vaticanskim koncilom katoliške Cerkve (1962-1965) in njegovimi dokumenti, s socialnimi okrožnicami papežev, med katerimi so tudi take, ki se posebej posvečajo starim ljudem (Janez Pavel 2, 1999), z delovanjem osrednjih cerkvenih uradov (Papeški svet za laike 1999) ter škofijskih in narodnih sinod po posameznih deželah sveta. »Pastoralni občni zbori« posameznih slovenskih škofij v devetdesetih letih in slovenska sinoda ob začetku novega tisočletja (<http://www.rkc.si/plenarni-zbor>) so v svojih dokumentih izrecno

poudarili smernico, naj se v župnijah ustanavljajo tudi posebne skupine in drugi programi za stare ljudi.

V današnji povprečni župniji v Sloveniji potekajo posebej za stare ljudi naslednje dejavnosti:

- župnik ali drugi duhovnik obiskuje enkrat mesečno vse onemogle, ki to želijo, in sicer za prvi petek v mesecu, ko jih spove in obhaja ter se z njimi pogovori,
- enkrat ali večkrat letno je nedelja v župniji posvečena starim in onemoglim: zanje je posebna maša, h kateri jih pripeljejo svojci ali prostovoljci, mašo aktivno sooblikujejo zlasti mladina in otroci, nato je v župnijski dvorani skupna prireditev in pogostitev,
- župnijska Karitas ima prostovoljke, ki obiskujejo stare in onemogle župljane doma in v domovih za stare ljudi, večinoma pred božičem in drugimi večjimi verskimi ali osebnimi prazniki in obletnicami.

Skrb za povezovanje generacij je v župnijah prepuščena družini. Njej pa je posvečena posebna skrb, saj se je v Sloveniji najprej po župnijah začelo sodobno usposabljanje staršev: tečaji priprave na zakon in družino pred poroko, delo s starši novorojenčka ob krstu, za prvo obhajilo, ob odhodu v šolo in nato skozi vse šolsko obdobje pa delo s starši veroučencev. Čedalje več župnij ima tudi posebne zakonske in družinske skupine, ki so najboljše sodobno sredstvo za dviganje kakovosti medsebojnega sožitja med partnerjema in v družini. Kakovost medčloveških odnosov med generacijami v družini pa je odvisna predvsem od kakovosti medsebojne komunikacije med zakoncema. V tem smislu so zakonske skupine posredno tudi sodobna oblika usposabljanja za bolj kakovostno sožitje z ostarelimi družinskimi člani.

Gotovo je treba posebej omeniti tudi nedeljsko udeležbo ljudi pri skupni župnijski maši in drugih bogoslužnih obredih. Z vidika povezovanja generacij je to ena od redkih situacij v

sodobnem svetu, kjer so vse tri generacije enakovredno udeležene. Danes namreč zija med mlado, srednjo in staro generacijo tako globok prepad, da se zelo redko najdejo skupaj, pa tudi če so skupaj, si večinoma nimajo kaj osebnega povedati, ker premalo poznajo pozitivne vidike druge generacije in je med njimi veliko predsodkov in stereotipnih stališč.

Če imamo pred očmi dejstvo, da je v Sloveniji aktivnih več kot 800 katoliških župnij (<http://zupnije.rkc.si/index.html>) in se v njih redno udeležuje maše in drugih župnijskih aktivnosti skoraj četrtina krščenih prebivalcev, je jasno, da opravlja župnija veliko delo pri povezovanju generacij in pomoči starim ljudem, prav tako pa tudi, da ima danes župnija velike možnosti pri uvajanju novih programov in oblik dela na področju »belih lis« v medgeneracijskem sožitju in skrbi za kakovostno staranje.

BELE LISE V DANAŠNJEM MEDGENERACIJSKEM SOŽITJU IN SKRBI ZA KAKOVOSTNO STARANJE

Po več tisočletjih se je paradigma socialnega sožitja zamenjala: patriarhalno-avtoritarni princip v sožitju skupnosti se je zamenjal s horizontalno-demokratičnim. Nekdanje krvno sorodstvene in sosedske vezi, ki so zadovoljevale ljudem osebne medčloveške potrebe, omogočale prenašanje temeljnih socialnih in drugih vrednot iz roda v rod ter varovale ljudi pred zločesto osamljenostjo, so v poindustrijskem načinu življenja in sožitja pri teh nalogah odpovedale. To globoko in daljnosežno dogajanje na zunaj ni opazno, kaže se na primer v tem, da je srednja generacija zelo nemočna pri vzgoji potomcev, pri oblikovanju stabilnih zakonskih odnosov in pri razumevanju starih ljudi. V nasprotju s to svojo nemočjo pa je današnja srednja generacija izjemno močna in suverena pri zagotavljanju materialnega blagostanja, družbene organizirano-

sti in informiranosti z neosebno komuniciranjem. Današnja srednja generacija je razpeta med svojo veliko zunanjo močjo in svojo veliko osebno in medčloveško nemočjo. Posledica tega so zlasti množična osamljenost starih ljudi, nestabilnost partnerskega odnosa in negotovost mlade generacije, pri čemer ni smiselno iskati krivde v mladi generaciji, saj velja stara modrost, da je v določeni družbi mladina vedno nekoliko boljša, kot srednja generacija.

Temeljni današnji primanjkljaj je, da krvna družina in krajevna sosedska bližina ne moreta več sami opraviti vloge majhnih človeških skupin pri zagotavljanju globljih medčloveških odnosov in pri prenašanju socialnih in drugih vrednot iz roda v rod. Kot v vsaki skupnosti se ta primanjkljaj kaže tudi v župniji. Da bi ga uspešno reševali, moramo opraviti dvoje najbolj zahtevnih socialnih nalog v današnjem času:

1. uvajati nove oblike povezovanja ljudi v majhne skupine, da bodo opravile del nalog pri zagotavljanju globljih medčloveških odnosov in prenašanju vrednot z osebnim komuniciranjem,
2. poskrbeti za pomoč in usposabljanje družine in sosedstva za dobro medčloveško sodelovanje in osebno komuniciranje med ljudmi – torej za opravljanje njihovih starih nalog v današnjih življenjskih razmerah.

Nove oblike povezovanja ljudi v majhne skupine v župniji nastajajo na funkcionalnem principu pri določeni dejavnosti (pevski zbori, dobrodelnost v Karitas, župnijski svet in ključarji za pomoč pri vodenju župnije, gradnjah in vzdrževanju cerkva, molitvene, biblične in podobne skupine) ali pa na stanovskem principu (mladinske, zakonske, družinske, ženske in podobne skupine). Za dobro delovanje teh skupin sta odločilni osebna odločitev vsakega posameznika ter zavestno učenje za kakovostno sodelovanje vseh članov skupine. Socialno učenje kakovostnega sodelovanja se mora dogajati spon-

tano pri izvajanju primerne skupinskega programa s sodobnim osebnim komuniciranjem, pa tudi namensko z zavestnim učenjem osebnega komuniciranja po primernih programih (Engl, Thurmaier 1995, Moeller 1995). Prav v tem pa je srčika uspešne skupine: sodobnega osebnega komuniciranja se je treba danes prav tako zavestno naučiti kakor voznje z avtomobilom – v tradicionalni kulturi so vozili po istih poteh in cestah, ne da bi se tega zavestno učili, danes pa je samoumevno, da se človek zavestno odloči za voznika in se nauči voziti v dobri avto šoli. Danes je lahko uspešna samo tista skupina, ki deluje kot praktična »avto šola« za dobro osebno komuniciranje in sodelovanje. Ustanovitev in vodenje majhne človeške skupine – delovno funkcionalne ali stanovsko doživljajske – pa je zahtevna naloga. Usposabljanje za ustanavljanje in vodenje raznih župnijskih skupin ni manj zahtevno in odgovorno delo, kot je načrtovanje, vodenje in izvajanje obnove spomeniške pomembne cerkve.

Rekli smo, da družina in sosedstvo tudi danes opravljata velik delež pri zagotavljanju globljih medčloveških odnosov in prenašanju socialnih in drugih vrednot iz roda v rod. Vendar pa se to ne dogaja več spontano, kakor v času tradicionalne kulture. Pogoji, da sta pri tem uspešni, je isti, kakor v sodobnih majhnih skupinah: zavestna odločitev, ki zahteva čas in pozornost za medsebojno sožitje in pogovor ter zavestno učenje dobrega pogovora in sodelovanja – torej »avto šola« za osebno komunikacijo.

Sodobna župnija ima možnost, da opravlja nalogo take »avto šole« za lepše sožitje ljudi prek novih sodobnih oblik majhnih skupin in prek usposabljanja družine in soseske. Če bi se usposabljanju prostovoljcev za ustanavljanje in vodenje majhnih skupin ter za dobro komuniciranje v družinah in skupinah posvetila enako zavzeto kakor sodobni ureditvi materialnih pogojev, bi velikemu delu prebivalstva pomagala

opraviti največjo in najtežjo nalogo v današnjem času: doseči lepše medčloveško sožitje. To pa je, kot smo videli zgoraj, tudi izrazito krščanska naloga.

Ko se župnija oprime te naloge z isto zavzetostjo, kakor se je nujnih popravil in ureditve cerkva ter drugih prostorov, se pojavi še druga sodobna naloga – to je organizacijsko povezovanje vseh župnijskih skupin v smiselno sodobno socialno mrežo. Kakor namreč s sodobnim pralnim strojem dosegamo isto čistost perila, kakor so jo v tradicionalni družbi s pranjem na potoku, ali z dobro sodobno zakonsko skupino prastaro vrednoto lepega sožitja v zakonu in družini, tako je tudi sodobna organizacija skupnosti le današnjemu času primerno sredstvo za doseganje istih verskih in socialnih vrednot v župniji, ki so jih nekoč dosegali s tradicionalno organizacijo župnije in pastoralnega dela v njej. Vse to so velike možnosti župnije.

Med številnimi skupinami in drugimi programi manjkajo v današnji župnijah medgeneracijske skupine – mešane, iz različnih generacij, ki se kažejo kot odlična sodobna oblika za povezovanje generacij. Kajti samo skupina, v kateri so ljudje različnih generacij in je v njej dovolj dobre osebne komunikacije med vsemi, je zmožna prenašati temeljne duhovne in socialne vrednote. V taki skupini – naj bo krvna družina ali sodobna prijateljska medgeneracijska skupina – mladi in srednja generacija spoznavajo starost z vsem dobrim in težavnim, stari pa ostajajo v živem stiku z dobim in slabim, ki ju doživljajo njihovi potomci. Sodobne medgeneracijske skupine niso utopija ali nemogoče težavna naloga, saj smo v preteklih desetih letih usposobili nad petsto voditeljev takih skupin, ki so po Sloveniji ustanovili in uspešno vodijo več kot štiri sto medgeneracijskih skupin; vsi ti delajo kot visoko usposobljeni prostovoljci za izboljšanje medčloveškega sožitja.

PROGRAMI ZA SOŽITJE GENERACIJ IN ZA KAKOVOSTNO STARANJE V ŽUPNIJI

Na Inštitutu Antona Trstenjaka (<http://www.inst-antonatrstenjaka.si>) že več kot deset let raziskujemo vprašanja kakovostnega staranja in odnose med generacijami v današnjih razmerah. Vzporedno s tem razvijamo preventivne programe za kakovostno staranje in sožitje generacij in jih praktično uvajamo na terenu po vsej Sloveniji.

Najpomembnejše spoznanje o medgeneracijskem sožitju in kakovostnem staranju, do katerega smo prišli pri znanstveno-raziskovalnem in terenskem delu, lahko strnemo v kratko pravilo: **V vsakem obdobju življenja mora človek poskrbeti, da je intenzivno osebno povezan vsaj z enim pozitivno usmerjenim človekom iz vsake generacije: z enim mladim, enim srednjih let in enim starim. Biti osebno povezan pomeni, da z njim vsaj eno uro tedensko komunicira na ravni osebnega človeškega doživljanja in izkušnje; torej ne samo na ravni splošnih, intelektualnih, delovnih ali drugih brezosebnih vsebin. Pozitivna usmerjenost v odnosu pa pomeni, da je pri komunikaciji pet dobrih, spodbudnih ali pozitivnih vsebin na eno slabo.**

Temu cilju so posvečeni vsi naši programi, ki so namenjeni celotni skupnosti, svojcem starejših ljudi, mladi in srednji generaciji ter starostnikom, da bi drug drugega bolje poznali, razumeli in oblikovali lepše medgeneracijske odnose. Doslej smo razvili in praktično uvajamo na terenu sedem tovrstnih programov:

1. Ozaveščanje celotnega prebivalstva v skupnosti o kakovostni starosti in o potrebnosti priprave nanjo – običajno delamo dve leti za en kraj.
2. Tečaj za lepo sožitje s starejšim družinskim članom oziroma nasploh s starejšimi ljudmi – traja 10 ur.

3. Tečaj za pripravo na kakovostno staranje ob upokojitvi – traja 10 ur.
4. Tečaj za upokojence za boljše razumevanje mlajših dveh generacij – traja 10 ur.
5. Prostovoljsko osebno družabništvo z osamljenim starim človekom – usposabljanje prostovoljcev za družabnike poteka v majhni skupini 3 ure mesečno skozi eno leto.
6. Medgeneracijske skupine za kakovostno starost – usposabljanje prostovoljcev za voditelje skupin poteka v majhni skupini 3 ure mesečno skozi dve leti; skupina, ki jo ustanovijo in vodijo, mora biti majhna in se sestaja tedensko.
7. Samoorganizacija krajevne mreže medgeneracijskih programov za kakovostno starost na področju medčloveških odnosov – poteka vzporedno z uvajanjem navedenih programov, da potem v kraju delujejo samostojno, uspešno in povezani s celotno skupnostjo; organizacijska oblika je lahko samostojno društvo ali pa medgeneracijski center, o katerem bomo spregovorili kasneje.

Vse te programe ali posamezne od njih uspešno uvajamo predvsem v občinah po Sloveniji, nič manj pa niso primerni za župnije. Izkušnje pri njihovem uvajanju v župnijah so prav tako zelo dobre.

Med programi so bile prve skupine za samopomoč, ki sta jih praviloma ustanovila in vodila dva usposobljena prostovoljska voditelja iz srednje generacije ali mlajši upokojenci. Že pred desetimi leti pa so bili tudi primeri, da so jih ustanovili in vodili študentje in drugi mladi ljudje.

V župnijskem okolju smo take skupine najprej uvajali v Vipavski dolini. Tam so prvi voditelji iz župnij končali usposabljanje 12. decembra 1995. Na tej slovesnosti v Ajdovščini je imel pokojni Anton Trstenjak pred petsto zbranimi prostovoljci in starimi ljudmi slavnostni govor o »štirih letnih časih življenja«. Nekoliko se je pomudil pri »jeseni življenja«, večinoma pa je govoril o smrti in življenju po njej. To

je bil zadnji Trstenjakov javni nastop v življenju (Trstenjak 1998); objavili smo ga v prvi številki naše znanstveno-strokovne revije za gerontologijo in gerontagogiko *Kakovostna starost* (Kakovostna starost). V župnijah Vipavske doline torej že skoraj deset let lepo uspeva več takih skupin.

Leta 2000 se je odločil za uvajanje medgeneracijskih skupin za kakovostno staranje na principu samopomoči cerkniški župnik Jože Vidic v sodelovanju z župnijsko Karitas. Ta odločitev je bila del sistematičnega uvajanja različnih skupin, mladinskega doma in drugih sodobnih oblik pastoralnega dela v župniji, kajti že leta 1986 je začel s poletnimi tečaji za župnijske sodelavce na osnovi prostovoljstva. To so znani »uskovniški tedni«, ki potekajo še danes. Prvi je imel značilen naslov »župnija prihodnosti – občestvo skupin«. Predavanja tega in naslednjih so izšla tudi v zborniku (Uskovniški teden 1986). Po župnikovi odločitvi za uvajanje skupin za stare ljudi v povezavi z mlajšima generacijama v župniji, smo imeli v Cerknici tečaj za voditelje skupin, ki se ga je udeleževalo okrog 20 prostovoljk in prostovoljcev – domačih in iz okoliških župnij. 2. junija 2001 je bila v župniji slovesnost »podelitve diplom« vsem tem voditeljem skupin, ki so seveda že uspešno ustanovili in vodili svoje skupine starejših ljudi v cerkniški in okoliških župnijah, deloma pa bili tudi osebni družabniki z osamljenimi starimi ljudmi. Tako so se mreži številnih skupin, ki delujejo v tej župniji, pridružile še medgeneracijske skupine za kakovostno starost in povezovanje generacij. Te skupine so odlično zdravilo proti osamljenosti na stara leta in sploh proti osamljenosti, za katero je dejala mati Terezija v New Yorku, da je nahujsi problem sodobnega sveta. Uvajali smo jih z geslom, ki je bilo že leta 1986 glavno geslo Uskovniških tednov – »Razlike nas bogatijo« – in s Trstenjakovim geslom: »Za človeka gre!« Tokrat so bile seveda v ospredju razlike med generacijami in star člo-

vek – današnji, še bolj pa jutrišnji, to je sedanji človek srednjih let, ki se mora na kakovostno starost pripraviti, preden pride, tako kakor se je moral v mladosti pripraviti na srednja leta, preden je prišel čas za samostojno službo in lastno družino.

Naslednja se je za uvajanje programov za kakovostno staranje in lepše sožitje generacij odločila župnija sv. Frančiška v Šiški v Ljubljani in njena Karitas. Tudi ta župnija ima s svojim župnikom Pavletom Jakopom bogato izkušnjo uvajanja sodobnih oblik pastoralnega in socialnega delovanja; znan je zlasti njihov »Servis dobrote mladih«, kjer številni študentje pomagajo potrebnim starim ljudem in prihajajo z njimi v živ stik osebne komunikacije. Prva generacija šišenskih prostovoljk, ki so se usposabljevale, je štela ducat prizadevnih družabnic z osamljenim starim človekom in voditeljic skupin, njihov dober zgled pa nenehno vabi nove iz okolice, da se vključujejo v usposabljanje.

Zadnje čase je čedalje več zanimanja za uvajanje navedenih sedmih programov za kakovostno staranje in lepše sožitje generacij v župnijah. Izmed njih so bile prve medgeneracijske skupine – o posebnostih njihovega delovanja v župnijah bomo pozneje posebej spregovorili.

Inštitut je usposabljal tudi prostovoljke za osebno družabništvo z osamljenim starim človekom iz več župnij. Izkušnje so zelo dobre, pa naj gre za družabništvo, ko si prostovoljka izbere enega potrebnega starega človeka (nekateri dva ali tri) in se z njim poveže v redno tedensko druženje, ali pa za župnijske Karitasove prostovoljke, ki obiskujejo vse stare ljudi v župniji za njihove osebne in verske praznike. To njihovo delo z ljudmi je zelo zahtevno in družabniško usposabljanje jih nauči boljše komunikacije s starimi ljudmi, zlasti s težavnimi, da se pri delu ne izčrpajo in ne naveličajo, pa tudi, da same pri sebi prepoznajo socialne slabosti v medčloveškem odnosu. Družabnice v župnijah so na primer že med usposabljanjem doživele

številne dobre izkušnje, ko so pridobljeno znanje prenašale v svojo prakso s težavnimi starimi ljudmi, med drugim na primer tudi to, da zelo dementni in duševno zgubljeni stari ljudje gladko molijo z njimi molitve in pojejo pesmi, ki so jih peli in molili v otroštvu. Družabništvu z osamljenim starim človekom je bila posebej posvečena prva številka revije *Kakovostna starost* leta 2001.

V župniji se zelo dobro obnesejo tudi vsi drugi od opisanih sedmih medgeneracijskih programov za kakovostno staranje in sožitje generacij, ki jih razvija in na terenu uvaja Inštitut Antona Trstenjaka: od kratkih predavanj o sožitju med generacijami po maši v adventni pripravi na lepše družinsko praznovanje božičnih praznikov, do 10-urnih tečajev v majhni skupini, kjer se družinski člani praktično vadijo boljše razumeti in komunicirati s starim družinskim članom ali pa starejši župljani boljše razumeti mlajše ljudi. Vseh sedem programov skupaj namreč tvori celoto sodobne župnijske mreže za kakovostno staranje in lepše sožitje generacij.

Uvajanje te župnijske mreže lahko dobro uspele, če se župnija zavestno odloči, da je to njen prednostni projekt, ki ima enako težo, kakor jo je imelo pred tem obnavljanje cerkva in veroučnih prostorov. Tak projekt traja dve leti, Inštitut Antona Trstenjaka, ki ga izvaja, pa je seveda le »servis«, ki programe v župniji strokovno vpelje in usposobi ljudi, da ta dobra stvar potem trajno deluje skladno z vsemi drugimi programi župnijske pastoralne in socialne mreže.

Spoznanja in izkušnje pri nas in po Evropi kažejo, da je najboljša možnost za prihodnja desetletja uvajanje krajevnega ali župnijskega **medgeneracijskega centra** (Ramovš 2002, Hvalič 2002). Prve župnije v Sloveniji se pripravljajo, da bi ustanovile tak center, denacionalizirane prostore prenavljajo prav v ta namen. Župnijski medgeneracijski center je »hiša vseh treh generacij«: mladih z birmanskimi in mladinskimi skupinami, skavti in drugimi programi za mlade, srednje generacije z zakonskimi skupinami

in drugimi programi za starše in samske, tretje generacije z medgeneracijskimi skupinami in drugimi programi za kakovostno staranje. Odločilno je, da številni programi za mlade, zakonce in stare ljudi niso med seboj ločeni, ampak prepleteni v nenehnem sodelovanju vseh treh generacij. Zakaj bi bila v župnijskem medgeneracijskem centru računalniška soba samo za mlade, ko pa se prav mladostniki najbolje obnesejo pri učenju starih ljudi za uporabo računalnika, medmrežja in elektronske pošte! Zakaj se birmanci in birmanske skupine nebi spustili v razne ustvarjalne načine osebne povezanosti s starimi ljudmi, saj imajo ti več življenjskih izkušenj z verovanjem, kakor samo njihovi mladi animatorji!? Zakaj se karitasove prostovoljke ne bi enako temeljito usposabljalje za komunikacijo s težavnimi starimi ljudmi, kakor se zborovodje za vodenje zbora!?! ...

Vsi ti in veliko drugih drobnih podvigov v župnijskem medgeneracijskem centru morajo biti zastavljeni dobro, tako da bodo pri vsakem doživljali korist in smisel vsi udeleženci. To uspele, če take programe uvajamo pod strokovnim vodstvom, sicer se sproti podirajo, župnik in ljudje pa imajo od njih le slabe izkušnje. Isto bi se godilo tudi, če bi gradili cerkev brez strokovnega vodstva arhitektov, gradbenikov, umetnikov ... Toda tega nikjer ne delajo, ker materialni projekti stanejo veliko denarja in je samoumevno, da jih vodijo usposobljeni strokovnjaki, ki so se že potrdili v praksi. Medčloveški odnosi in medgeneracijsko sožitje ljudi ter kakovostno staranje so dandanes bolj zahteven projekt kakor katerakoli gradnja, in manj je strokovnjakov, ki znajo tak projekt uspešno izpeljati v skupnosti. Današnji čas je prepojen z materialistično miselnostjo, zato se materialnih projektov lotevamo veliko bolj resno in s sodobnimi sredstvi kakor medčloveškega sožitja; na stvari, ki jih ni treba drago plačati z denarjem, sploh nismo pozorni, zdi se, kot da nimajo vrednosti in ljudje predpostavljajo, da to vsakdo zna in zmore. Življenje pa kaže, da je

danes pri materialnih projektih veliko več uspeha kakor v medčloveških odnosih. Možno je uspešno izvesti tako ene kakor druge, treba se je le tako enih kakor drugih lotiti zavzeto in primerno. Žive potrebe ljudi narekujejo, da pozornost usmerimo na projekte za lepše sožitje ljudi. Opisani programi za sožitje generacij in za kakovostno staranje v župniji ter župnijski medgeneracijski center so preizkušen način za uspešno delo na tem področju.

POSEBNOSTI PRI DELU MEDGENERACIJSKIH SKUPIN ZA KAKOVOSTNO STARANJE V ŽUPNIJI

V prvem desetletju uvajanja skupin za kakovostno staranje na principu samopomoči in medgeneracijskega povezovanja, to je do leta 1997, je nastalo in uspešno delovalo nad tristo teh skupin, velika večina v krajevnih skupnostih in domovih za stare ljudi, le okrog deset skupin je bilo v verskem okolju župnij. Potrebe so narekovale, da smo strokovne moči posvečali razvoju metodike za vodenje skupin v domačem okolju in v domovih za stare ljudi. Posamezna verska ali molitvena skupina, ki je že od začetka tu ali tam spontano nastala v mreži skupin za samopomoč kakega doma za stare, ni zahtevala posebne pozornosti. V prvem priročniku, kjer je opisan nastanek in razvoj skupin starih za samopomoč v prvih štirih letih in tedanja metodika za njihovo ustanavljanje in vodenje (Ramovš in sod. 1992), so verske skupine le omenjene. Ob uvajanju župnijskih skupin v Vipavski dolini se je pojavilo že več vprašanj, kako delati v skupinah in kako jih povezati tako z župnijo kakor z mrežo drugih skupin za kakovostno staranje v kraju. Voditeljice skupin v Vipavski dolini in organizatorica mreže skupin Ljuba Ivanov so ta vprašanja sproti odlično reševale.

Ob vzpostavljanju župnijske mreže skupin v Cerknici po letu 2000 se je čedalje bolj kazala

potreba, da se strokovno bolj posvetimo posebnostim pri ustanavljanju in vodenju medgeneracijskih skupin in drugih programov za kakovostno staranje in povezovanje generacij v župnijskem okolju.

Ta potreba je bila tem bolj pereča, ker je izkušnja pri delu skupin starih za samopomoč v domovih za stare ljudi in v krajevnih skupnostih pokazala, da je verska tematika kot pogovorna vsebina za skupino nevarna. Stari ljudje so se pri pogovoru o veri razdelili na nasprotujoče si tabore in se začeli pripraviti. Pri drugih pogovornih temah so si mirno pripovedovali svoje različne življenjske izkušnje ter jih z zanimanjem, strpno in z naklonjenostjo poslušali. Velika razlika je bila že to, da pri verski tematici ponavadi niso pripovedovali svojih osebnih verskih izkušenj, ampak slabe izkušnje z vernimi ali nevernimi ljudmi ter institucijami. Njihova stališča do verskih vsebin so bila praviloma izključujoče nasprotna, ekskluzivno pritrtilna ali pa ekskluzivno brezbrizna in prezirljiva, tako da so postali v pogovoru kaj hitro osebno nestrpni drug do drugega v skupini, če so bile razlike v njihovih osebnih izkušnjah ali stališčih. To se je dogajalo tako vernim kot nevernim v skupinah. Podobno kakor pri pogovoru o verski vsebini se je pokazalo samo še pri pogovoru o politiki. Voditeljice in voditelji skupin so ob taki izkušnji vpeljali modro pravilo, da se o veri in politiki v skupinah ne pogovarjajo; bolje je, da se skupina pogovarja o drugih zanimivih življenjskih izkušnjah in se z njimi medsebojno bogati, da čedalje lepše prijateljujejo in se podpirajo v lepem sožitju, kakor da jih pogovor o verski ali politični vsebini pripelje v medsebojno nasprotovanje in grozi skupini razpad, stari ljudje pa se znova utapljujejo v svojo zločesto osamljenost, zagrenjenost in brezciljno životarenje.

Navedeno dejstvo kaže na pomanjkljivost v osebni zrelosti ljudi in v skupinski komunikaciji, saj sta tako verovanje kakor politika pristni,

splošni in pomembni življenjski izkušnji. Če se o njima ne da osebno pogovarjati tako kakor o drugih – da bi pogovor ljudi bogatil, je to znak nemoči skupine. V tem primeru ima potreba po tabuizaciji verskih in političnih vsebin v skupinah ter izogibanje pogovoru o njima značaj modrega zmanjševanja škode v skupinskem dogajanju. Ta modrost je potrebna. Cilj skupinskega razvoja pa je modra zrelost v socialnem sožitju, ki ne potrebuje takšnih tabujev. Gre torej za izrazit primer principa nižjega praga v programu, ko ni mogoče doseči višjega. Princip manjšega zla je splošni etični princip, ki je uveljavljen tudi v socialnem delu (najbolj je znan na področju pomoči narkomanom: za tiste, ki trenutno še niso sposobni mamila opustiti, delujejo metadonski in drugi nizkoprazni programi, ki zmanjšujejo škodo). Princip zmanjševanja škode ni le socialno realističen, ampak tudi moralno obvezujoč, saj je manjše zlo v določeni situaciji edino dobro, ki ga je mogoče napraviti v trenutnih okoliščinah. Zelo napačno in moralno nedopustno pa bi bilo izkušnjo zmanjševanja škode absolutizirati v splošno pravilo: če bi nizkoprazni program za zaščito narokomanov pred nevarnimi okužbami in kriminalom razglasili za uspešno zdravljenje in socialno urejanje narkomanije, bi bila to kratkovidna samoprevara. Podobna zmotna bi bila, če bi trenutno komunikacijsko nezmožnost v številnih skupinah starih ljudi, da bi se medsebojno bogatili tudi s pripovedovanjem svojih verskih in političnih življenjskih izkušenj ter spoznanj spremenili v pravilo, da je pogovor o teh vsebinah slab.

Socialno delavski realizem torej narekuje, da dokler ljudje in kultura pogovora v skupini niso toliko zreli, da bi pogovor o verski, politični ali kaki drugi pomembni življenjski vsebini ljudi bogatil, ampak posameznike siromaši in ogroža skupino, se o teh vsebinah ne pogovarjajo, ampak o vrednostno sorodnih vsebinah, ki ljudi bogatijo in skupino povezujejo. To je pot do zorenja posameznikov in komuniciranja v skupini,

cilj te poti pa je ploden pogovor ob vseh življenjskih izkušnjah in spoznanjih. Če se čez čas izkaže, da v skupini, ki ni bila sposobna pogovora o verskih izkušnjah, steče dober pogovor tudi o tem, je to dokaz, da je skupina dospela v zrelejšo razvojno stopnjo.

V župnijskih skupinah je seveda verska pogovorna vsebina zelo v ospredju in tudi razne druge verske dejavnosti so njihova posebna značilnost.

Da bi omogočili čim boljše delovanje medgeneracijskih skupin v župnijah, smo pred koncem usposabljanja voditeljev v Cerknici organizirali dvodnevni strokovni posvet, združen z duhovno obnovo za voditelje župnijskih skupin, ki se posvečajo skrbi za kakovostno staranje in sožitje generacij. Potekal je od 19. do 20. januarja 2001 v Cerknici. Udeležilo se ga je 30 voditeljic in voditeljev skupin, ki so vodili 15 župnijskih skupin, večina v Vipavski dolini in na Cerkniškem. Srečanje je bilo vsebinsko in duhovno zelo uspešno.

Vsi voditelji smo temeljito predstavili vsak svojo skupino in njeno delovanje. Najstarejša, »Večerna zarja« iz Ajdovščine, ki jo vodi Marija Vrtovec, je bila stara že 8 let, v njej je vladalo veliko prijateljstvo. Nekatere od starejših skupin, npr. »Pod sončnico« iz Budanj, ki je delala tudi že 8 let pod vodstvom Dore Ferjančič, so doživele že več smrti in hudih boleznih članic. Cerkniške skupine »Zlato klasje« z voditeljicama Marijo Mozetič in Viko Korošec, »Spominčice« z voditeljicama Mirjam Boštele in Tinco Udovič, »Ciklama« z Jožo Mele in Marijo Turk, »Vrtnica« iz Begunj pod vodstvom Majde Turšič in Ive Ravšelj, »Mavrica« iz Unca z voditelji Marijo Sečnik ter Andrejo in Ivanom Zalar, »Svetopisemska« iz Rakeka z voditeljicama Andrejo Jelinčič in Milko Žnidarič so delovale okrog dve leti. Ajdovska skupina »Jesen« je bila že dolga leta utečena kot večja molitveno-pogovorna skupina, ki bi se lahko razdelila v dve ali tri, toda navadili so se na skupno delo

pod vodstvom več voditeljic, med drugim Magde Sever in Vide Bizjak. Zanimive dogodivščine je preživela v svojem 5-letnem razvoju vipavska skupina »Sveti Marko« z voditeljicama Cvetko Skapin in Ljubo Ivanov; čeprav so bile v njej tudi zelo stare in bolehnne članice, so bila srečanja zelo prisrčna in živahna; eno od srečanj so zelo potegnile čez običajno večerno uro, in župnik je v prepričanju, da so že vsi odšli, zaklenil župnišče. Domov so odšle skozi okno in 86-letnica je skočila prva. O povezanosti in zrelosti te skupine govori tudi dejstvo, da se med počitnicami, ko voditeljici ne prihajata v skupino, vse druge redno srečujejo. Zanimivo je bilo poslušati o zelo razgibani skupini »Večno mladi« iz hribovske župnije Sv. Vid na Blokah; vodita jo Marjan Zalar in Silva Šivec, ki se srečanja ni mogla udeležiti. Marjan je pripovedoval, koliko srečanje pomeni ljudem, ki so se nekoč veliko družili med seboj, na starost pa živijo osamljeni po zaselkih, pa tudi o tem, kako pomembno je, da vodita skupino dva sovoditelja: »Voditelj dirigira, da srečanje lepo poteka. Sovoditelj izpelje pogovor naprej, kadar se voditelju zatakne.« Nekatere voditeljice so govorile o skupinah, ki so šele na stopnji priprave za začetek delovanja, moja biblična skupina pri frančiškanih v Ljubljani pa ima korenine že v začetku osemdesetih let, toda prvih deset let je delovala kot tečajniška biblična skupina in so se člani menjali vsaki dve leti, vzporedno z razvojem metodike medgeneracijskih skupin v devetdesetih letih pa se je ustalila kot medgeneracijska biblična skupina.

Iz pripovedi voditeljev o kraju in času srečanj se je pokazalo, da se večina župnijskih skupin srečuje v župnijskih prostorih uro in pol pred večerno mašo, nato pa gredo k rožnemu vencu in k maši v cerkev, kar nekaj pa se jih srečuje tudi po vaseh ali zaselkih na domu voditeljice ali ene od članic, navadno zelo bolne ali take, ki živi sama – v tem primeru se zlahka pridružijo skupini tudi mlajši sorodniki.

Župnijske medgeneracijske skupine ustanovijo in vodijo prostovoljci, ki jih za to zahtevno delo z ljudmi temeljito usposobimo na tečaju; glede tega je okrog 25 današnjih župnijskih medgeneracijskih skupin za kakovostno staranje enakih okrog 500 tovrstnim skupinam, ki delujejo danes v krajevnih skupnostih in domovih za stare ljudi po Sloveniji. Na posvetu se je pokazalo, da je v nekaterih skupinah župnik le nekajkrat letno na srečanju skupine, so pa tudi primeri, ko hodi redno. Ena od skupin je imela zanimivo izkušnjo: novi župnik, ki je prišel v župnijo, se je v skupino povsem vključil in z velikim veseljem redno prihaja, prejšnji je prišel dvakrat letno; prej in slej je bila to zelo dobra župnijska skupina, ki sta jo ustanovili in vodili dve usposobljeni voditeljici.

Največ časa smo na posvetu namenili pogovoru o verskih dejavnostih v njihovih skupinah; o njih je ob koncu pogovora obveljala izkušnja: »Pogovor je bencin za delovanje skupine, petje in molitev pa sta olje.«

Iz bogatih in pestrih izkušenj in izredno prijetnega vzdušja sta se ves čas spontano rojevali tudi molitev in bogoslužje, ki so ju oblikovali vsi navzoči. Srečanje je bilo namreč zamišljeno kot strokovni posvet in duhovna obnova voditeljev. Obnavljati duhovno v sebi in v skupnosti prostovoljskih voditeljev pa gotovo pomeni to, kar se je na tem srečanju res dogajalo: krepiti svojo svobodo in odgovornost za smiselno življenje in sožitje z ljudmi – med drugim za dobro prostovoljsko vodenje medgeneracijske skupine v župniji – ter iskati Božje sledi in Božjo govorico v Svetem pismu, bogoslužju in skupni molitvi verskega občestva, zlasti pa tudi v konkretnih vsakdanjih življenjskih izkušnjah. Če človek v življenjskih izkušnjah ne najde sledi božje govorice, mu onemi tudi svetopisemska in bogoslužna. Pri vodenju skupin za stare ljudi najdemo veliko teh sledi tako v blatu trpljenja in krutih življenjskih izkušenj hudega, krivic, krivde, zmot, osamljenosti, smrti ..., kakor v

snežni belini skupnega veselja, praznovanja v skupini, človeške bližine, bogastva dobrih življenjskih izkušenj, zadovoljstva ob opravljenih življenjskih nalogah in preživetih težavah, doživljanju medsebojnega zaupanja, spontane pomoči in v lepem spominu na pokojne člane skupine.

Dvodnevno druženje voditeljev župnijskih skupin je bilo prijetno prijateljsko srečanje, poglobljena postaja duhovne poglobitve med vsakdanjim delom, pa tudi velik korak v oblikovanju metodike za delo župnijskih skupin za kakovostno staranje in povezovanje generacij.

Če povzamemo metodiko dela župnijskih medgeneracijskih skupin za kakovostno staranje, moramo reči, da zanje velja celotna metodika skupin, ki je opisana v že omenjenem priložniku (Ramovš in sod. 1992) ter v številnih poznejših strokovnih člankih in opisih izkušenj v vseh letnikih revije *Kakovostna starost*; posebej bi opozoril na prvo številko letnika 2002, ki je bila pretežno posvečena prav metodiki dogajanja v medgeneracijski skupini (glej Bitenc 2002, Ramovš 2002 ter prispevke številnih voditeljev skupin v tej številki). Metodični posebnosti teh skupin v župnijah pa sta dve:

1. v njih imajo posebno mesto verske dejavnosti,
2. te skupine so včlenjene v pastoralno celoto župnije, hkrati pa so navadno lepo povezane tudi v krajevni mreži z vsemi drugimi medgeneracijski skupinami in programi za kakovostno staranje in povezovanje generacij – to je lahko odličen most med vernimi in nevernimi v kraju.

V župnijskih medgeneracijskih skupinah potekajo vse dejavnosti, ki so značilne za medgeneracijske skupine za kakovostno staranje; v navedeni metodični literaturi je opisanih nad trideset. Verske dejavnosti pa so v župnijskih medgeneracijskih skupinah zlasti naslednje:

- molitev,
- verska pogovorna tema,
- delo ob Svetem pismu,
- petje cerkvenih pesmi,

- maša v skupini,
- romanje,
- karitativno delo skupine,
- sodelovanje skupine z ostalo župnijo,
- duhovna obnova in
- duhovne vaje.

Za vsako od teh dejavnosti bomo navedli nekaj metodičnih značilnosti.

Molitev

Vsaka župnijska skupina pri srečanjih moli. Na posvetu so voditelji pripovedovali, koliko in kaj molijo v skupinah:

- »Ko se zberemo, poklepetamo, kako je bilo pretekli teden, nato se umirimo, pokrižamo, zmolimo vero in rožni venec ter desetko za pokojne, katerih se nihče se spominja.« V nekaterih skupinah moli naprej vsako desetko rožnega venca druga članica skupine in pred začetkom pove in razloži poseben namen, za katerega bodo molili.
- »Na vsakem srečanju zmolimo desetko rožnega venca. Tista, ki je na vrsti, da moli naprej, razloži, kaj ji pomeni in za kaj bomo molili.«
- »Molitev v skupini vsem toliko pomeni, da brez nje ne bilo skupine, brez katere koli druge dejavnosti pa bi bila.«
- »Na vsakem srečanju zmolimo zdravomarijo za najbolj potrebno članico in ta Zdrava zdravamarija nam zelo veliko pomeni.«
- »Iščemo stare molitve – tiste iz njihove mladosti – in jih molimo.«
- »Eden od voditeljev pripravi in vodi na srečanju skupine pogovorno temo, drugi pa molitev. Ponavadi jo poišče v starem Ognjišču izpred dvajsetih let. Za molitev se zberemo tako, da prižgemo svečo in ugasnemo električno luč, počasi preberemo molitev, nato pa skupaj zmolimo Čast bodi Očetu ali katero drugo molitev.«

- »V postu molimo križev pot. Vsaka izbere in pripravi eno postajo. Molitev oblikujemo iz knjižice in s svojimi besedami.«

V nekaterih skupinah molijo tudi spontano iz srca s svojimi besedami, za to obliko so se nekateri starejši ljudje navdušili doma pri svojih vnukih, drugi pri srečanju z gibanjem Prenova v Duhu. Oče naš ali kakšna druga molitev po obrazcu pa je v župnijski skupini nepogrešljiv obredni mejnik za začetek ali konec srečanja, pa tudi med eno in drugo dejavnostjo v teku srečanja, npr. med branjem iz Svetega pisma, razmišljanjem in pogovorom o prebranem, ter dejavnostjo, ki temu sledi, na primer igrami za vajo spomina.

Nekateri voditelji so pripovedovali, da so v začetku starejši ljudje želeli v skupini čim več časa pri srečanju moliti. Ko je skupina bolj zorela in so se navadili osebno pogovarjati ob življenjskih izkušnjah, pa so našli ravnotežje med molitvijo in drugimi dejavnostmi skupine. Eden od voditeljev je povedal njihovo izkušnjo, da posvetijo pri tedenskem srečanju le malo časa molitvi, kajti člani skupine, ki žive ves teden samotno življenje, raztreseni po hribovskih zaselkih, pravijo: »Molimo lahko vsak sam doma, pogovarjati pa se ne moremo.« Po srečanju skupine pa gredo tako in tako skupaj k delavniški večerni maši.

Verska pogovorna tema

Pogovorna tema je v običajni medgeneracijski skupini glavna dejavnost, ki pri večini srečanj zavzame več kakor polovico časa. V župnijskih skupinah imajo tudi številne druge vsebine za pogovorno temo srečanja, prevladujejo pa verske. Pogoste so bile: kaj mi pomenita molitev in maša, izkušnje o verskih praznikih v župniji in družini, za kaj sem Bogu posebej hvaležen v svojem življenju, o posamezni verski resnici in kako se prenaša v vsakdanje življenje, dogodki

v Cerкви doma in po svetu. Voditeljica, ki je pripovedovala o rednih pogovorih na versko vsebino v skupini, je pripomnila, da je ena od članic zadovoljno rekla: »To mi da snov za razmišljanje skozi ves teden.«

Dve skupini imata dobro izkušnjo, ko so vse leto imeli za rdečo nit pogovorne teme vsebino Očenaša. Najstarejša članica je ob tem v eni od skupin zadovoljna rekla: »že skoraj 100 let molim Oče naš, zdaj pa sem prvič v življenju ves teden razmišljala, kaj vse pomeni.«

Medgeneracijska skupina potrebuje povprečno eno leto rednega tedenskega srečevanja, da pod vodstvom dobro usposobljenega voditelja pride v svojem socialnem razvoju do tiste stopnje zrelosti, ko se vsi naučijo dobrega osebnega pogovarjanja. Voditelji so na posvetu pripovedovali, da starejšim ljudem zelo veliko pomeni, ko sami pripovedujejo svoje izkušnje in sodelujejo v pogovoru enako kot voditelj. Ena od voditeljic je živo pripovedovala o najstarejši članici, ki je bila več let najbolj tiha v skupini, potem pa se je pri neki verski temi razgovorila o svojih življenjskih izkušnjah glede vere in od tedaj zlahka pove pri vsakem pogovoru svoje izkušnje in spoznanja. Podobno izkušnjo je imel drugi od voditeljev s starejšim možem v skupini: prvič se je razgovoril in povedal svoje izkušnje ob pogovorni temi: »kaj mi je dala vera v življenju«. Spet drugi je prvič povedal svoje globlje osebne in verske izkušnje ob pogovorni temi »kako sem doživljal in prenašal trpljenje v življenju«. Vse to so znamenja socialne zrelosti župnijske medgeneracijske skupine.

Verske pogovorne teme so možne, ko v skupini zaživi kultura dobrega osebnega pogovora. To se zgodi, ko vsak lahko pove drugim svojo osebno izkušnjo ali spoznanje, ko ga pri tem vsi brez komentiranja zavzeto in spoštljivo poslušajo in ko vsi dokončno osvojijo temeljno pravilo molčečnosti, da osebne stvari, ki jih slišijo, ostanejo v skupini. Da se to zgodi, tudi voditelji župnijskih skupin na vsakem ali vsakem

drugem srečanju na primeren način spomnijo vse na ta temeljna komunikacijska in etična pravila, še posebej na pomen dobrega poslušanja in molččnosti izven skupine, saj pred opravljanjem in obrekovanjem nihče ni imun, oboje pa je socialna smrt za vsako človeško skupino.

Delo ob Svetem pismu

Sveto pismo je neizčrpna zakladnica življenjskih zgodb, modrosti in vsakdanjih verskih izkušenj ljudi – Božja govorica v povsem konkretnem osebnem in socialnem življenju. Delo ob Svetem pismu je izredno primerno za župnijsko medgeneracijsko skupino, ločimo pa lahko tri smeri:

- 1. Biblične skupine** (Ramovš 1987a, 1988, 1997, 1998). Te delajo vse leto po določenem bibličnem programu: spoznavajo celotno Sveto pismo z branjem vsega besedila, tipičnih odlomkov, prek velikih osebnosti v Svetem pismu ali prek glavnih svetopisemskih pripovednih zgodb – te štiri programe smo izdelali in vsakega preizkusili v dveletni skupinski praksi. Lahko berejo in se poglobljajo v katero od svetopisemskih knjig. Spet druga možnost je, da se poglobljajo v kako življenjsko vprašanje tako, da izhajajo iz svetopisemskih besedil o njem, npr. o staranju, starosti in odnosih med generacijami, ki smo jih navedli v začetku tega članka.
- 2. Biblična srečanja skupine.** V tem primeru skupina občasno oblikuje svoje srečanje ob Svetem pismu. To pripravijo bodisi sami člani skupine v obliki pogovorne teme in molitve ali pa povabijo v skupino gosta, ki je strokovnjak za Sveto pismo ali ima na tem področju večje življenjske izkušnje.
- 3. Minute s Svetim pismom** kot redna dejavnost skupine: pri vsakem srečanju preberejo svetopisemski odlomek, npr. nedeljsko mašno berilo, in povedo ob njem svoje krat-

ke utrinke. Majhna, že kolikor toliko utečena skupina, potrebuje za to dejavnost do četrte ure.

Na posvetu je ena od voditeljic povedala izkušnjo njihove skupine o tretji od navedenih možnosti: »Ker doma vnuki molijo tako, da preberejo odlomek iz Svetega pisma, ob njem razmišljajo in kaj povedo, so članice predlagale, da tudi v skupini to delamo.« Od župnijskih skupin, ki so jih ustanovili in jih vodijo usposobljeni medgeneracijski prostovoljci, jih je nekaj, ki so povsem biblično usmerjene – delajo po prvi od zgoraj navedenih možnosti, v precej župnijah pa je biblična skupina, ki jo vodi duhovnik in deluje predvsem kot skupinski tečaj za spoznavanje Svetega pisma ter molitev ob njem.

Petje cerkvenih pesmi

Petje narodnih in drugih pesmi je v večini medgeneracijskih skupin pomembna dejavnost, v župnijskih pa se temu pridruži petje cerkvenih pesmi. Ljudje znajo neštete lepe božične, velikonočne, Marijine, svetniške in druge verske pesmi. Radi jih pojejo in pesem kot malokaj drugega pripomore k dobremu vzdušju v skupini. Marsikatera od članic skupin je dobra pevka, številne so dolga leta prepevale v cerkvenem zboru. Za župnijske medgeneracijske skupine velja tudi slovenski pregovor: »Kdor poje, dvakrat moli.«

Za vsako priložnost se najde primerna verska pesem, tudi za žalovanje in spominjanje pokojnega člana. Na posvetu je ena voditeljic povedala: »Ko je imela ena od članic skupine 80 let, je v skupini izrazila željo, da bi ji ob smrti zapeli Slomškovo pesem V nebesih sem doma; ko je umrla, smo članice skupine to res storile.«

Pri metodiki vodenja skupine je pesem – podobno smo rekli tudi za molitev – odličen obredni mejnik med eno in drugo dejavnostjo, saj se mora

pri vsakem srečanju skupine zvrstiti vsaj kakih pet različnih dejavnosti, da imajo vsi člani res pravo korist od njega.

Maša v skupini

Pokoncilska bogoslužna reforma je prinesla lepo pastoralno prakso, da ima vsaka župnijska skupina enkrat ali večkrat letno posebej pripravljeno in doživeto mašo. Maša v skupini je verski vrhunec župnijske skupine. Sicer pa gre vsa skupina ob raznih priložnostih tudi skupaj k maši: ob smrti ali obletnici smrti vsakega člana skupine, ob obletnici ustanovitve skupine ali po kakem posebnem namenu, večina medgeneracijskih župnijskih skupin pa hodi redno k maši vsak teden po svojem srečanju.

Karitativno delo skupine

Krščansko občestvo se prepozna po treh značilnih dejavnostih, to so: molitev in bogoslužje (liturgija), verski pouk in pričevanje (mirtia) in ljubeča dobrotelost (diakonija). Vsaka medgeneracijska skupina opravlja že s tem, da obstaja, pomembno dobrodelno dejanje pomoči za kakovostno staranje, povezanost generacij, preprečevanja osamljenosti, brezcilnega životarjenja na stara leta ter izključevanja starih ljudi iz skupnosti. To dela za svoje člane, z zgledom pa tudi za okolje.

Na posvetu so voditeljice župnijskih skupin povedale prav ganljive izkušnje, kako se bolne članice čutijo zelo povezane s skupino, čeprav ne morejo hoditi na srečanja, drugi člani pa z njimi, kako se sreča skupina pri bolni članici doma in podobno. V eni od skupin imajo zelo dobro izkušnjo s takim srečanjem pri članici pred smrtjo: doživele so zelo lep, povsem spontan, naraiven in odprt pogovor umirajoče članice in drugih o smrti, brez zavor in strahu so se od nje

posloville do ponovnega srečanja na onem svetu.

Izkušnje v župnijskih medgeneracijskih skupinah kažejo, da njihove članice in člani opravljajo še marsikatero dobrodelno delo v župniji. Največ obiskujejo bolne in stare župljane na domu in v domovih za stare ljudi. To je logično, saj v skupini postanejo mojstri v razumevanju starih ljudi in v dobi komunikaciji z njimi.

Sodelovanje skupine z ostalo župnijo

Bistvo sodobne župnije kot občestva skupin je to, da je vsaka skupina povezana v celoto župnijskega delovanja. Tako daje celotni župniji svoj poseben prispevek. V današnjih razmerah je tudi za župnijo zelo dragocen zgled dobrega sodelovanja ljudi različnih generacij, ki ga nudi medgeneracijska skupina. Če skupina dela ob Svetem pismu, je morda primerno, da člani berejo berila pri nedeljski maši, seveda če to hočejo in so zmožni opraviti dobro. Če je v župniji taka navada, lahko enkrat ali večkrat letno pripravijo in aktivno sodelujejo pri nedeljski župnijski maši, ob tej priložnosti bi bilo možno, da povedo celotnemu občestvu nekaj lepih izkušenj iz svoje skupine.

Na posvetu so voditelji skupin omenjali razne prispevke skupine v župniji: ena od skupin naredi adventni venec za župnijsko cerkev, druga je naredila za božič lepe jaslice in k temu delu pritegnila vrsto drugih ljudi.

Romanje

Romanje je poseben dogodek za župnijsko medgeneracijsko skupino, podobno kakor je za druge medgeneracijske skupine izlet. Skupinsko romanje si naše župnijske skupine organizirajo enkrat ali večkrat letno. Poromajo v znana domača pa tudi tuja romarska svetišča, gredo si ogledat jaslice, pasijon ali kakšno prireditev v

drugo župnijo. Romanja skupine se pogosto udeležijo tudi drugi: vozniki z avtomobili, družinski člani, mlajši za pomoč težje pokretnim ter za bolj pestro družbo in vzdušje. Pomoč in sodelovanje drugih je potrebno zlasti v primeru, če organiziramo skupno romanje za več skupin.

Voditeljica ene od skupin je pripovedovala o zelo dobri izkušnji njihove skupine, ko so šli na podružnico v hribih, za katero je vse življenje skrbela in jo z vso nežnostjo krasila ena od članic, dokler se ni pred kratkim morala zaradi onemoglosti odseliti. Ko je skupina občudovala urejenost »njene« cerkve, je ponosna rekla: »Rojstni kraj je kot otrok, ki ga moraš negovati. Nekaj mu moraš zapustiti!«

Duhovna obnova

Skupine v Vipavski dolini so vpeljale skupno duhovno obnovo, ki se jim zelo obnese. Imajo jo vsako leto v postu v kapucinskem samostanu Vipavski križ ali v župnijski dvorani in cerkvi v Šturjah. Zbere se jih okrog sto. Povabijo kakega gosta, da jim spregovori o temi, ki si jo za tisto leto zastavijo, opravijo skupno pripravo na velikonočno spoved, župniki iz različnih župnij in kapucinski patri so jim na voljo za spovedovanje, duhovno obnovo končajo z doživeto mašo, pri kateri sodelujejo številni stari ljudje in voditeljice. Veliko prepevajo in seveda tudi kaj prigriznejo, saj traja duhovna obnova nekaj ur. Voditeljice na svojem srečanju pred duhovno obnovo pripravijo ves program, med duhovno obnovo pa skrbijo za lep potek, prehrano, pomoč slabše pokretnim pri prehodih iz enega prostora v drugega in podobno.

Dobra možnost je tudi duhovna obnova, ki si jo skupina organizira enkrat letno. Redno srečanje se za to priložnost podaljša na vsaj dve uri, povabijo župnika ali kakega drugega duhovnika in primerno pripravijo na program, ki bo vse duhovno obnovil, poglobil in osvežil.

Na posvetu je ena od voditeljic pripovedovala dobro izkušnjo, ko so se skupno udeležili duhovnega tečaja »Delavnica molitve in življenja«. Voditeljici sta se tedaj ravno usposabljali za delo s skupino. Po tem duhovnem tečaju sta z lahko ustanovili in vodili skupino, saj so bili člani duhovno zelo dobro pripravljeni na življenjsko povezovanje duhovnosti in vsakdanjih izkušenj.

Naša biblična skupina ima že vrsto let navado, da odide v maju za en konec tedna na Koprivnik nad Bohinjem. Za vse nas je to prijetna duhovna in vsestranska obnova.

Duhovne vaje

Duhovne vaje skupine so njena razširjena duhovna obnova. Če se skupina odloči zanje, izberejo katero od razpoložljivih ponudb po slovenskih samostanih in domovih za duhovne vaje. Takšne duhovne vaje trajajo navadno tri dni.

To je bil kratek pregled posebnosti v metodiki delovanja župnijskih skupin za kakovostno staranje; temeljitejši prikaz seveda presega obseg tega članka. Vsekakor pa velja tudi za to metodiko dela z ljudmi in za ljudi, da še tako dobro in obširno opisovanje metod dela koristi le tistemu, ki to delo v resnici opravlja, podobno kot lahko še tako dober kuharski recept uporabi samo kuharica, ki dobro kuha in bi hotela še boljše.

ZA SKLEP

Danes se v zahodni kulturi spreminja razmerje med generacijami, vedno manj je mladih in vedno več starih ljudi. Družba, ki ima več kot 10% starih ljudi, je stara družba in take so zadnja desetletja vse evropske družbe, saj imajo okrog 20% starega prebivalstva, muslimanske

pa npr. manj kot 10%, nekatere celo manj kot 5%. Ker je sedanja srednja generacija v Evropi zelo številčna in mlada maloštevilna, bo v naslednjih 25 letih prišlo do skoraj obrnjenega razmerja med generacijami – starih ljudi bo ena tretjina. Slovenija je glede tega povsem enaka ostali Evropi. Pri spreminjanju številčnih razmerij med generacijami se rušijo vse utečene oblike medgeneracijske solidarnosti, brez nje pa ni preživetja kulture.

V naslednjih desetletjih se zaradi večanja deleža starega prebivalstva v evropski kulturi obetajo najhujši socialni problemi. Posledice tega bodo lahko katastrofalne tudi na etičnem področju. Če se uveljavi praksa evtanazije nemočnih starih ljudi, bo lahko v enem ali dveh desetletjih dosegla takšen delež umetnih smrti, kakršen je sedaj delež umetnih splavov. V dosežani zgodovini evropske kulture so izvajali evtanazijo nad nemočnimi lastnimi ljudmi (duševno zaostalimi in motenimi) le nacisti pred in med drugo svetovno vojno. Nemci še do danes niso preboleli rane, da so v tej točki povsem poteptali človeško solidarnost do nemočnih.

Terena za uveljavljanje evtanazije in samoevtanazije pa ne pripravljajo predvsem politiki ali kdo od zunaj; družbena občila in mediji so pri tem zelo pomembni, toda oboji se ravnajo po tem, kaj ugaja ljudem. Odločilna priprava za uveljavljanje evtanazije in samoevtanazije se zgodi v srcu vsakega posameznega človeka, ko ne najde smisla starostne in bolezenske nemoči, in vsake skupnosti, ko ne poskrbi pravočasno za čas in razmeram primerne oblike sožitja generacij in kakovostnega staranja. Danes se vse bolj uveljavlja nevarna misel, da ni smiselno živeti, če nisi več pri močeh, če si drugim v nadlego, če si onemogel, če trpiš.

Zdaj je še čas, da z dejanji preprečujemo uvedbo evtanazije. Če pa se bo v naslednjih letih v Evropi uveljavila, kakor se je v preteklih desetletjih abortus, nam ostaja ista naloga: uvažanje in širjenje sodobnih programov za lepše

sožitje mlade, srednje in stare generacije ter usposabljanje za kakovostno staranje, da bo posameznik našel smisel svojega življenja v slehernih razmerah in ne bo posegal po evtanaziji. Če bomo naredili dovolj v vsakdanji praksi in evtanazijo preprečili, bo evropska kultura prerasla svojo »pubertetno« razvojno stopnjo; Trstenjak se je rad pošalil, da je sedanje stanje naše kulture njena puberteta ali pa senilna demenca, ter dodal svoje upanje, da je puberteteta.

Medgeneracijske skupine za kakovostno starost, osebno družabništvo in vsi drugi opisani programi – zlasti če so stabilno organizirani v obliki župnijskega medgeneracijskega centra – so dober pripomoček za gojitev lepših odnosov med generacijami in za kakovostno staranje v današnjih življenjskih razmerah. Skupine do neke mere nadomestijo nekdanje velike družine, tako da stari ljudje v njih niso osamljeni; srednja generacija ob starejših doživlja, da je starost smiselna in ko pride nemoč in smrt do posameznih članov, je v njih samih prebujen čut za iskanje smisla nemoči, v drugih članih skupine pa visoko razvita solidarnost do nemočnega prijatelja. To je preventiva evtanazije. Tudi s tega vidika je vredno sedaj ustanavljati mreže skupin, osebnega družabništva in drugih medgeneracijskih programov za kakovostno starost v župnijah.

Sklepno spoznanje našega razpravljanja je: danes je bolj kot kdajkoli potrebna četrta Božja zapoved v judovsko-krščanskem izročilu; obvezuje nas z nalogo, da nemudoma poiščemo in vpeljemo nove socialne oblike za uresničevanje temeljne vrednote sožitja med mlado, srednjo in staro generacijo.

LITERATURA

- Achard M. Robert (1992). *Biblična mnenja o staranju*. V: *Znamenje XX* (1992), št. 1-2, str. 92-98 (izvirnik v: *Concilium*, 235 (1991), 51-59).
- Bitenc Mateja (2002). *Analiza diplomskih nalog voditeljic in voditeljev medgeneracijskih skupin za kakovostno starost*. V: *Kakovostna starost*. Časopis za socialno gerontologijo in gerontagogiko.

- Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka, letnik 5, št. 1-2, str. 19-30.
- Engl Joachim, Thurmaier Franz (1995). *Wie redest du mit mir? Fehler und Möglichkeiten in der Paar-kommunikation*. Freiburg-Basel-Wien: Herder.
- Hvalič Simona (2002). *Dnevni center*. V: *Kakovostna starost. Časopis za socialno gerontologijo in gerontagogiko*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka, letnik 5, št. 4, str. 34-37.
- Janez Pavel II. (1999). *Pismo starejšim*. Cerkevni dokumenti 84. Ljubljana: Družina 1999.
- Kakovostna starost. *Časopis za socialno gerontologijo in gerontagogiko*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka (od leta 1998 naprej).
- Lange Günter (2000). *»...seh ich den Alten gern«? Zur Bildgeschichte Gottes, ihren Ursachen und ihren Folgen*. V: *Heinrichs Ursula und Heinrichs Heinz-Albert, Hrsg. (2000). Alter und Weisheit im Märchen. Forschungsberichte aus der Welt der Märchen*. Kreuzlingen-München: Heinrich Hugendubel Verlag, str. 296-321.
- Moeller Michael Lukas (1995). *Resnica se začne v dvoje*. Celje: Mohorjeva družba.
- Papeški svet za laike (1999). *Dostojanstvo starejših in njihovo poslanstvo v Cerkvi in svetu*. Cerkevni dokumenti 83. Ljubljana: Družina.
- Ramovš Jože (1986). *Župnija prihodnosti kot občestvo skupin*. V: *Uskovniški teden '86*. Zbornik predavanj na tečaju za sooblikovanje župnijskih sodelavcev. Cerknica: Župnijski urad, str. 35-64.
- Ramovš Jože (1987). *Župnija prihodnosti kot občestvo skupin*. V: *Bogoslovni vestnik letnik 47*, str. 127-143.
- Ramovš Jože (1987a). *Biblische Pfarrgruppen in Slowenien*. V: *FEECA Bulletin deutsch 10*, Juli 87, str. 10-13; *Parish Bible Groups in Slovenia*. *FEECA Bulletin english 10*, July 87, str. 9-12; *Les groupes paroissiaux bibliques en Slovenie*. *FEECA Bulletin français 10*, juillet 87, str. 9-12.
- Ramovš Jože (1988). *Teze ob bibličnih skupinah*. V: *Cerkev v sedanjem svetu*, letnik 22, št. 1-2, str. 14-15.

- Ramovš Jože (1997). *Biblične skupine*. V: *Cerkev v sedanjem svetu* 22, št. 1-2, str. 3-5.
- Ramovš Jože (1998). *Skupina je šola za doživeto osebno izkušnjo*. V: *Božja beseda danes*, letnik 5, št. 1, str. 3.
- Ramovš Jože (2002). *Krajevni medgeneracijski centri – srce sodobnih programov za kakovostno staranje in povezovanje generacij*. V: *Kakovostna starost. Časopis za socialno gerontologijo in gerontagogiko*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka, letnik 5, št. 4, str. 17-33.
- Ramovš Jože (2002a). *Metodika dogajanja v medgeneracijski skupini za kakovostno starost*. V: *Kakovostna starost. Časopis za socialno gerontologijo in gerontagogiko*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka, letnik 5, št. 1-2, str. 2-18.
- Ramovš Jože (2003). *Kakovostna starost. Socialna gerontologija in gerontagogika*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka (v tisku).
- Ramovš Jože (2003a). *Socialna patologija in staranje*. V: *Kakovostna starost. Časopis za socialno gerontologijo in gerontagogiko*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka, letnik 6, št. 2, str. 2-17.
- Ramovš Jože, Kladnik Tone, Knific Branka in sod. (1992). *Skupine starih za samopomoč. Metodični priročnik*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja.
- Sveto pismo (1997). *Slovenski standardni prevod iz izvirnih jezikov*. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- Trstenjak Anton (1998). *Štirje letni časi človeškega življenja*. V: *Kakovostna starost. Časopis za socialno gerontologijo in gerontagogiko*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka, letnik 1, št. 1, str. 4-7.
- Uskovniški teden '86* (1996). *Zbornik predavanj na tečaju za sooblikovanje župnijskih sodelavcev*. Cerknica: Župnijski urad.

<http://www.inst-antonatrstenjaka.si>
<http://www.rkc.si/plenarni-zbor>
<http://zupnije.rkc.si/index.html>

Kontaktne informacije:

dr. Jože Ramovš

Inštitut Antona Trstenjaka
 Resljeva 11, p.p.4443, 1001 Ljubljana
 e-pošta: joze.ramovs@guest.arnes.si

Ljudmila Šemerl-Schmid

»Letom dodati življenje« – vernost v starosti

PRIMER IZ ŠVICARSKE KONFEDERACIJE

POVZETEK

Avtorica, slovenska izseljenka iz Basla v Švici, predstavi švicarski nacionalni raziskovalni program priprave na starost (NFP 32 – Höpflinger et al, 1999) in švicarsko kulturo zdravstvene nege, starosti in umiranja, s poudarkom na splošni zavesti glede verskih vprašanj z vidika švicarske multikulturalnosti. V članku sta na kratko predstavljena tudi švicarsko poročilo »Dolgo življenje – družbeni izziv in kulturna priložnost« z madridskega svetovnega vrha o starosti (2002) ter longitudinalna raziskava SWILSO-O (CIG, 2001), ki je dokazala vpliv vernosti na preživetje najstarejših starih ljudi. Avtorica na podlagi lastnih izkušenj predstavi dva projekta: o maksimalni kvaliteti življenja v švicarskem verskem redu Usmiljenih sester sv. Križa iz Ingebohla/Schwyz ter ekumenski medgeneracijski projekt Svetovnega molitvenega dneva, ki je od leta 2000 poznan tudi v Sloveniji.

Ključne besede: Švica, stari ljudje, vernost, NFP 32, Usmiljene sestre sv. Križa, svetovni ekumenski molitveni dan, kvaliteta življenja

AVTORICA: mag. prof. Ljudmila Šemerl-Schmid je upokojena lektorica za južnoslovenske jezike na Univerzi v Bernu, Švica. Sedaj živi in deluje kot upokojenka v Baslu, Švica.

SUMMARY

Giving life to the years – religiousness in old age. An example from Swiss Confederation.

The authoress, a Slovene expatriate from the European ecumenically conscientious Basel in Switzerland reports about Swiss national joint project (NFP 32 – Höpflinger et al, 1999) on old age (28 projects) in 1999. Furthermore she discusses the recent Swiss »culture of health-care, old age and dying« and general awareness for religious questions (also thematic exhibitions) even in Swiss multicultural respect. Swiss contribution on longevity to World Summit on Old Age (Madrid, 2002) introduced the notion of »society of long life« and SWILSO-O study in Geneva (CIG, 2001) proved how religiousness influenced the survival of the oldest old. According to feminisation of old age the authoress from her personal experience describes two projects of spirituality; maximum quality of life in old age in Swiss religious order of Charitable sisters of the Holly Cross from Ingebohl/Schwyz and the minimal ecumenical intergenerational project of WDP (World Day of Prayer since 1887) also known in Slovenia since 2000.

Keywords: Switzerland, old people, religiousness, Charitable sisters of the Holy Cross, NFP 32 longevity, quality of life, World Day of Prayer

AUTHOR: prof. Ljudmila Šemerl-Schmid, M.A., is a retired lecturer in Southern Slavic languages at the University of Berne, Switzerland. Currently she lives as a pensioner in Basel, Switzerland.